

OTDK-dolgozat

2023

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
ÁLLAMTUDOMÁNYI ÉS NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK KAR

MEKKORA ÉRTÉK A DIPLOMA?

WHAT IS THE VALUE OF A DIPLOMA?

Garamvölgyi Dávid

Konzulens: Dr. Fülöp Katalin

Kézirat lezárásának dátuma: 2022.06.17.

Tartalomjegyzék

1	BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉSEK	1
1.1	Témafelvetés.....	1
2	KUTATÁSMÓDSZERTAN.....	2
2.1	Problémafelvetés	2
2.2	Hipotézis	2
2.3	Módszertan	3
2.4	Adatgyűjtés	5
2.5	Fogalommeghatározás	5
3	BÉRSZÍNVONAL VÉGZETTSÉGI SZINTEK ALAPJÁN.....	9
3.1	Alapfokú képzéssel rendelkezők	9
3.2	Középfokú végzettséggel rendelkezők	10
3.3	Felsőfokú képzéssel rendelkezők.....	14
3.4	Bérek összehasonlítása	16
4	ELHELYEZKEDÉSI IDŐ ISKOLÁZOTTSÁG ALAPJÁN	19
4.1	Álláskeresési idő.....	19
5	MUNKANÉLKÜLISÉGI RÁTA – KÉPZETTSÉGI SZINTEK ALAPJÁN.....	21
5.1	Munkanélküliségi ráta – befejezett legmagasabb iskolai végzettség szerint.....	21
6	REJTETT FOGLALKOZTATÁS	27
7	ISKOLÁZOTTSÁG ÉS A BÉREKEN TÚLI HASZNOK.....	29
7.1	Az iskolázottság és az egészség összefüggései	29
7.2	Az iskolázottság és a bűnözés összefüggései	30
7.3	Az iskolázottság és a társadalmi megbecsültség	31
8	ÖSSZEHASONLÍTÁS – NEMZETKÖZI VIZSGÁLATOK	33
8.1	Összehasonlítás – Az oktatás megtérülése	33
9	KIUGRÓ ÉRTÉKEK.....	35
9.1	Hiányszakmák szerepe a munkaerőpiacon	35

10	ÖSSZEGZÉS.....	37
11	FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK:	40
12	ÁBRAJEGYZÉK	41
13	HIVATKOZÁSOK	44

1 BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉSEK

„A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma.”

Széchenyi István

1.1 Témafelvetés

A Tudományos Diákköri Dolgozatomban (továbbiakban TDK) megfogalmazott kutatási téma és hipotézis egy általános iskolai osztálytalálkozón fogalmazódott meg bennem. Néhány volt osztálytársammal beszélgettem, akik nem tanultak tovább a felsőoktatásban. Ahogy az lenni szokott hamar a munkára és a bérekre terelődött a beszélgetés témája. Ekkor az egyikőjük felvetette, hogy a mai Magyarországon már egyenesen nem is éri meg továbbtanulni, sokkal jobban jár az ember, ha minél előbb kikerül a munkaerőpiacra.

Felvázolták a számomra, hogy egyes hiányszakmákban mennyivel kedvezőbb bérek vannak, mint az értelmiségi állásoknál. Véleményük szerint, nem csak a hiányágazatokban dolgozó személyek keresnek többet, mint egy diplomás, értelmiségi állásban dolgozó, hanem a legtöbb felsőfokú végzettséggel nem rendelkező személy. Ezen az estén fogalmazódott meg bennem, hogy ez egy remek kutatási téma lehetne a számomra.

Módszeresen, általam meghatározott szempontok alapján, vizsgálat alá lehet venni a magyarországi és az európai átlagbérszínvonalakat, hogy eldönthető lehessen mi az egyes iskolai végzettségekhez tartozó bérszínvonal és az egyéb munkaerőpiaci mutatók miképpen alakulnak az iskolázottság kapcsán.

Természetesen az értelmiségi, diplomás létnek vannak olyan pozitívumai, amelyeket számszerűsíteni nem lehet. Az a társadalmi szerep, amelyet az egyénnek a véleményem szerint fel kell vállalnia sokszor kárpótolhatja az egyént még ha alacsonyabb fizetéssel is rendelkezik, mint az átlagos kereset. Azok, akik nem munkát, hanem hivatást választanak nagyobb eséllyel fogadják el az alacsonyabb béreket, hiszen a hivatásuknak élhetnek.

Kutatásom során én elsősorban az általam meghatározott módszertan alapján fogom vizsgálni a különböző képzettségi szintek között lévő eltérő bérkülönbségeket Magyarországon. Ahhoz, hogy ezt kontextusba helyezzem, a dolgozatom végén megvizsgálom az Európai Unió tagországainak a munkaerőpiaci helyzetét és összehasonlítom a magyarországi adatokkal.

A kutatásom során arra törekedtem, hogy olyan statisztikai adatokat legyek képes felhasználni, amelyeket össze lehet hasonlítani és az általuk kinyert adatokból szemléletes adatvizualizációt tudjak készíteni.

2 KUTATÁSMÓDSZERTAN

Az alábbi fejezetben ismertetem az általam alkalmazott módszertant, melynek során felvetem a problémát és meghatározom, hogy mely szempontok alapján vizsgálom a diploma értékét Magyarországon és az Európai Unióban.

2.1 Problémafelvetés

A kutatásom során a célom, hogy megvizsgáljam Magyarországon és az európai országokban az egyes képzettségi szintekhez társuló bérszínvonalat. Ennek a vizsgálatnak a végrehajtásához kritikus szintű, hogy előre meghatározott, kellő alaposságú módszertannal rendelkezzek, amelyet az egész kutatás során hasznosítok, alkalmazok.

A jelenlegi magyar közéletben számos elképzelés terjed arról, hogy nem szükséges továbbtanulni és elég egy jó szakma. Sokszor hallani az alábbi mondatot a szülőktől:

„Csak legyen egy jó szakmád és nem lesz gondod az életben”

A kutatásom során ezt a felvetést fogom vizsgálni az általam meghatározott módszertan alapján. Kíváncsi vagyok arra, hogy egy jó szakmával valóban el lehet-e érni azt a bérszínvonalat Magyarországon és a többi Európai Unió országban, amelyet a felsőfokú végzettséggel rendelkezők képviselnek.

2.2 Hipotézis

Alapfeltevés, hogy a magyar átlagkeresetet nagyobb mértékben határozza meg a képzettségi szint, mint az Európai Unió tagállamok esetében. Előfeltételezésem alapján, minél többet tanul az egyén és szerez magasabb képzettségi szintet, annál nagyobb várható bérre számíthat. Vélelmezem, hogy a magasabb képzettségi szinthez, nagyobb mértékű fizetés társul, mint az alacsonyabb képzettségi szinthez.

A dolgozatomban több tényező alapján vizsgálom meg, hogy miképpen alakul értékke a diploma. A legalapvetőbb vizsgálati módszer, hogy mekkora mértékben befolyásolja az *átlagkeresetet* az egyén képzettségi szintje. A fizetésen túl a munkaerőpiac szempontjából fontos további vizsgálati szempont, hogy *mennyi idő alatt tud elhelyezkedni*, munkát találni az egyén. Továbbá szintén külön fejezetben kitérek arra is, hogy mekkora *munkanélküliségi ráta* társul az egyes képzettségi szintekhez. Továbbá szintén külön fejezetben vizsgálom, hogy a végzettségi szintek alapján milyen *egyéb pozitív*, bérkülönbségen túli előnyöket jelent a felsőfokú végzettség. Legvégül pedig vizsgálom, hogy az Európai Unió országok között mekkora mértékben határozza meg az iskolázottság az átlagos bérszínvonalat.

A dolgozatomban a korábban említett öt vizsgálati szempontnak (átlagkereset, elhelyezkedési idő, munkanélküliségi ráta, egyéb munkaerőpiacon túli hatások, EU-s összehasonlítás) külön-külön fejezetet szentelek és a vonatkozó releváns szakirodalom feldolgozásával, statisztikai adatok vizsgálatával végzem az elemzéseket.

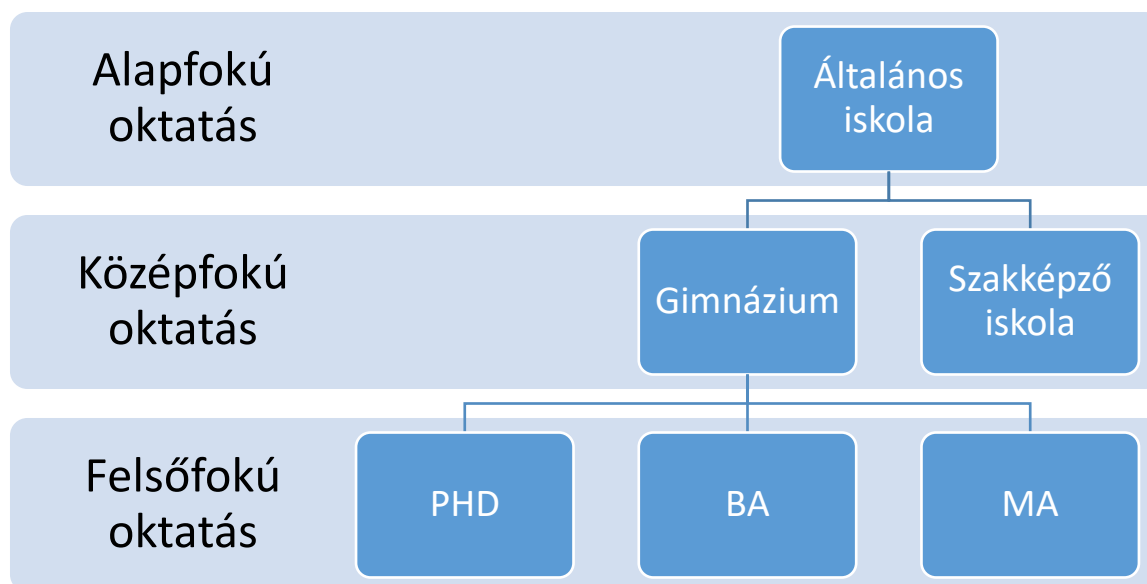
2.3 Módszertan

A kutatásom során rendkívül fontos a megfelelő módszertan alkalmazása. Mivel a tudományos dolgozat tartalmaz nemzetközi kitekintést is, ezért olyan magyarországi adatokat kell figyelembe vennem a vizsgálat során, amelyek összehasonlíthatóak a nemzetközi eredményekkel, mérésekkel is. A képzettségi szintek során egy hármas tagolást fogok alkalmazni, mivel az Európai Unióban is ez a felosztás figyelhető meg. (European Commission, 2020) A képzettségi szint értelmezése az Európai Unióban és az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) tagállamok között az ISCED rendszer alapján történik. Azonban meg kell jegyezni, hogy a hármas tagoltság során egyfajta egyszerűsítést is figyelembe veszek.

Az alapfokú oktatás a legtöbb európai országban megegyezik. A szülőknek kötelező beíratniuk a gyermeküket 4-6 éves korukban az iskolába, ahol aztán az alapfokú ismeretanyagokat sajátítják el a diákok. A legnagyobb eltérések ebben a hármas tagolásnál a középfokú szinten figyelhetők meg. Általánosságban a középfokú képzés alá veszek a kutatásom során minden olyan képzést, amely az alapfokú oktatás után történik, de BA (Bachelor of Arts), BSC (Bachelor of Science) vagy azoknál magasabb oklevelet nem nyújtanak. Erre az egyszerűsítésre azért van szükség, mert az országok oktatási rendszerei leginkább a középfokú szinten térnek el egymástól. A felsőfokú képzés alá pedig - vizsgálati szempontból - azokat a képzéseket

csoportosítom, be, amelyek a Bologna folyamat részeként diplomát biztosítanak az azt elvégző egyén számára.

Az egyes fejezetek, alfejezetek során mindig ismertetem, hogy mely képzéseket határoltam el az adott szintű képzési szinthez.

1. Számú ábra: A módszertan során használt képzési szintek csoportosítása

Forrás: Saját szerkesztés a European Commission: Eurydice összeállításai alapján

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/hungary/organisation-education-system-and-its-structure_hu (letöltve: 2022.02.20.)

A kutatás meg kell határoznom egy olyan fogalmat, értéket, amely elérhető Magyarországon és az európai uniós országokban is. Ezáltal az ugyanolyan módszertannal kigyűjtött adatok összehasonlíthatóvá válnak. A magyar bérszínvonalak összehasonlítását a havi bruttó átlagkereset összehasonlításával fogom vizsgálni. Ezzel szemben a - nemzetközi összehasonlítás esetében - csak a diplomás és középfokú végzettek vérkülönbségét vizsgálom. Célom, hogy az általam feltárt adatokból grafikonokat készítek, amelyek szemléltetik a trendvonalakat és hogyan alakultak a 2010-es évtől kezdve a fizetési színvonalak Magyarországon és az egyes Európai Unió tagországokban.

A kutatásomat először a magyar képzettségi szintekhez társuló bérszínvonal megállapításával kezdem. Megvizsgálom, hogy melyek azok a szakmák, amelyek kiugró keresettel rendelkeznek az egyes végzettségi szintek alapján. A kiugró értékek meghatározása után összehasonlítom mekkora az eltérés a bérszínvonalak között. Ezeket a statisztikai adatokat grafikonokon, ábrákon vizualizálom a könnyebb értelmezés érdekében.

A magyar munkaerőpiac vizsgálata után a nemzetközi, Európai vizsgálatokat fogom elvégezni. A statisztikai adatokból szintén összehasonlítást végzek és ezeket rávetítem a Magyarországon található adatokra. Ezáltal meg lehet állapítani, hogy az egyes Európai Unió tagországokhoz viszonyítva mekkora eltérés, milyen trend figyelhető meg a mai Magyarországon.

Az általam felhasznált számtani adatok forrásai magyar viszonylatban a Központi Statisztikai Hivatal jelentései, statisztikai adatsorai. A nemzetközi összehasonlításhoz elsősorban az OECD adatait használom fel. A kutatásom során, azért korlátoztam a vizsgált országokat Európára, mivel ezen a kontinensen egységes a háromszintű oktatási rendszer és hasonló statisztikai adatok állnak fent az egyes tagországokról.

2.4 Adatgyűjtés

Az alábbi fejezetben ismertetem azokat a főbb fogalmakat, amelyeket használok, alkalmazok a dolgozatomban. A fogalmak meghatározására, azért van szükség, mivel többször eltérő értelmezés figyelhető meg az egyes definícióknál a közgazdaságban. A meghatározott fogalmak lehetővé teszik, hogy a dolgozat koherens egészet képezzen.

2.5 Fogalommeghatározás

Magyarországon elsősorban a bérek alakulását, a havi átlagbérmutatókon keresztül lehet vizsgálni. A dolgozatomban elsősorban én is a havi bruttó átlagkeresetet használom összehasonlítási alapként. A nemzetközi összehasonlítás során azonban eltérő adatot vizsgállok, mivel az OECD eltérő módszertant, összehasonlítást alkalmaz, az egyes Európai Unió tagországokról. A havi bruttó átlagkereset fogalommeghatározása során a Központi Statisztikai Hivatal fogalmát vettem alapul, melynek alapján:

„A bruttó átlagkereset a meghatározott időtartamú (hónap, év) munkaviszonyból származó keresetének fizetett összegek egy főre jutó átlaga.” (Központi Statisztikai Hivatal, 2014)

A bruttó átlagkeresetbe, a fenti fogalom alapján beletartozik a bérpótlék, a kiegészítő fizetés, egyéb jutalmak, prémiumok, 13. havi fizetés és minden egyéb kiegészítő fizetés. A KSH intézményi statisztikai megfigyelési köre, azokat a vállalkozásokat vizsgálja, amelyek legalább 5 fő munkavállalóval rendelkeznek. Éppen ezért kritika a jelenlegi módszertan felé, hogy a szűk

megfigyelési kör miatt széles réteget nem vizsgál a KSH, mivel nem veszi figyelembe azokat a vállalkozásokat, amelyek 5 fő alatti foglalkoztatotti létszámmal rendelkeznek. Tovább fokozza a statisztikai torzulást, hogy a tehetséges, hiányszakmában lévő szakmunkások vállalkozóként is dolgozhatnak. Az ő bérük, mivel jellemzően 5 fő alatti vállalkozásokban dolgoznak, nem kerülnek bele a statisztikába. ¹ (Petrovics, 2020) (Bak & Szabó, 2016) Amennyiben az ő keresetük is bekerülne a statisztikába, véleményem szerint jelentősen növelné a középfokú végzettségűek átlagbérét.

A Tudományos Diákköri dolgozatom szempontjából következő fontos fogalommeghatározás a munkanélküliségi ráta behatárolása. A munkanélküliségi ráta meghatározásához a gazdaságilag aktívak száma és a munkanélküliek számának hányadosa adja meg százalékos formában. (Mozsár, et al., 2015) Először a munkanélküli fogalmát kell meghatározni, hogy utána tovább léphessünk a munkanélküliségi ráta meghatározására. A KSH demográfiaiilag azokat a személyeket vizsgálja, akik a 15-74 éves népesség korcsoportjába tartoznak. Munkanélküli az a személy a Központi Statisztikai Hivatal módszertana alapján, aki a vizsgált héten nem dolgozott, nem volt bevétele, és a vizsgált időpont előtt legalább négy hétig aktívan keresett munkát és ha számára megfelelő állás helyet találna akkor két héten belül munkába is állna. (Központi Statisztikai Hivatal, 2016.)

A következő fogalom, amit meg kell határozni, a munkanélküliségi ráta értelmezéséhez az a gazdaságilag aktív személyek lehatárolása. Gazdaságilag aktívnak a KSH módszertana alapján, pedig azok a személyek, akik megjelennek a munkaerőpiacon, azaz a foglalkoztatottak és egyben azok is, akik munkanélküliek. ² (Samuelson & Nordhaus, 2016)

A két fogalom meghatározása után, pedig megtudjuk határozni a munkanélküliségi rátát. A munkanélküliek arányát kell viszonyítani a gazdaságilag aktívakéhoz, ezáltal megkapjuk a munkanélküliségi ráta mértékét.

Mivel a kutatásom során az egyes iskolai végzettségek társuló gazdasági, társadalmi előnyöket vizsgálom, ezért fontos meghatározni az egyes végzettségi szintek fogalmi definícióját is.

Az alapfokú nevelés oktatási szakasza a 2011. évi CXCV. a nemzeti köznevelésről szóló törvény (továbbiakban: köznevelési törvény) 5.§ (1) b pontja alapján így meghatározható:

¹A Központi Statisztikai Hivatal fogalommeghatározása: <https://www.ksh.hu/docs/hun/modszgyors/kermodsz19.html> (Letöltve: 2022.03.21.)

² A Központi Statisztikai Hivatal fogalommeghatározása: <https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html> (Letöltve: 2022. 03.21.)

„b) az alapfokú nevelés-oktatás szakasza, amely az első évfolyamon kezdődik, a nyolcadik évfolyam végéig tart és két részre tagolódik:

ba) az első évfolyamon kezdődő és a negyedik évfolyam végéig tartó alsó, és

bb) az ötödik évfolyamon kezdődő és a nyolcadik évfolyam végéig tartó felső tagozat”³

Hazánkban, a köznevelési törvény értelmében, tankötelezettség van érvényben, melynek mértéke a 16. életév. Az alapfokú iskolai végzettségnek több célja is van. Ilyen például a másodlagos szocializáció kialakítása, írni-olvasni való tudás elsajátítása, számolni való képesség. Továbbá a magyar köznevelési rendszernek biztosítania kell az általános iskolába járó tanulók évenkénti egyszeri fogászati, szemészeti és általános szűrővizsgálaton való részvételét. Az általános iskola feladata tehát az, hogy a „tartóoszlopokat felépítse”, egyfajta báziskompetenciát sajátítsanak el a diákok. (Halász, 2001) (Fenyő, 2014)⁴

A középfokú oktatás kapcsán a Köznevelési törvény 5§ c) és d) pontja az alábbiaként fogalmaz:

„c) a középfokú nevelés-oktatás szakasza, amely - a hat és nyolc évfolyammal működő gimnázium kivételével - a kilencedik évfolyamon kezdődik és a tizenkettedik évfolyam végén fejeződik be,

d) az iskolai nevelés-oktatás szakképesítés megszerzésére felkészítő szakasza szakgimnáziumban, szakmára vagy szakképesítés megszerzésére felkészítő szakasza a szakiskolában, amely - ha e törvény másképp nem rendelkezik - az alapfokú nevelés-oktatás szakasza után kezdődik, és a szakgimnázium vagy a szakiskola meghatározott évfolyamán fejeződik be.”⁵

A középfokú iskola célja eltérő, mint az alapfokú intézményé. A középszintű oktatásban a cél, hogy a diákok magasabb szintű ismeretanyagot sajátítsanak el, gyarapítsák a tudásukat, illetve egyes szakmákra felkészüljenek, megszerezzék az ezekhez szükséges elméleti és gyakorlati tudást. Ezen a szinten, több iskolatípus is található Magyarországon. A diákok az alábbi középfokú intézmények közül választhatnak továbbtanulás folyamán:

- Gimnázium

³ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről <https://njt.hu/jogszabaly/2011-190-00-00> (letöltve: 2022.03.21.)

⁴ Az Európai Bizottság leírása az európai iskolarendszerekről: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/single-structure-education-integrated-primary-and-lower-secondary-education-13_hu (Letöltve: 2022.03.21.)

⁵ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, 5§

- Szakgimnázium
- Szakközépiskola
- Technikum
- Szakiskola⁶

A középfokú oktatásban már nagyobb mértékben megjelennek a munkaerőpiaci elvárások, mint az alapfokú oktatásban. Sok diák a középfokú tanulmányait követően kikerül a munkaerőpiacra. Éppen ezért a kormányzatok nagy figyelmet fordítanak a felmerülő hiányszakmák támogatására, illetve a magánszektor is növekvő szereppel vesz részt a középfokú intézmények oktatási képzéseiben azáltal, hogy gyakornoki programokat, szakmai tapasztalatot kínálnak az egyes hiányszakmában tanuló diákok számára. (Janák & Hagymásy, 2020) (Polónyi & Tímár, 2005)

A felsőfokú képzés meghatározását a 2011. évi CCIV törvény a nemzeti felsőoktatásról (továbbiakban: felsőoktatási törvény) tartalmazza, amely szerint a felsőoktatás:

„A felsőoktatási intézmény oktatási alaptevékenysége magában foglalja a felsőoktatási szakképzést, alapképzést, mesterképzést, a doktori képzést és a szakirányú továbbképzést. Az oktatási alaptevékenység körébe tartozó tevékenységet – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – kizárólag felsőoktatási intézmény folytathat.”⁷

A felsőoktatásnak van, véleményem szerint a legkomplexebb feladata. Az intézmények alaptevékenysége a felsőoktatási törvény alapján az oktatás, tudományos kutatás, a művészeti alkotótevékenység. Továbbá fontos a felsőoktatási intézményeknek, hogy olyan diplomát, oklevelet és ezzel együtt tudást adjanak a hallgatóknak, amelyek versenyképesek a munkaerőpiacon.

Az egyetemeknek és a főiskoláknak a munkaerőpiaci igények kiszolgálásán túl célja, hogy a hallgató megismerkedjen az értelmiségi léttel és el is sajátítsa az ezzel járó attitűdöt. Azonban meg kell jegyeznem, hogy erre a funkcióra nem tér ki sem a Felsőoktatási törvény, sem pedig a Kormány által kiadott „Fokozatváltás a felsőoktatásban – A teljesítményelvű felsőoktatás

⁶ Az Európai Bizottság leírása a magyar középfokú oktatási rendszerről: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/hungary/organisation-education-system-and-its-structure_hu (Letöltve: 2022.03.21.)

⁷ 2011. évi CCIV törvény a nemzeti felsőoktatásról

fejlesztésének irányvonalai „című szakpolitikai mű.”⁸ Az értelmiségivé való nevelést a korábbi felsőoktatási törvény tartalmazta több helyen is.⁹

3 BÉRSZÍNVONAL VÉGZETTSÉGI SZINTEK ALAPJÁN

Az alábbi fejezetben végigveszem, hogy az egyes végzettségi szintek bérszínvonala miképp alakul a vizsgált 2020-as évben és milyen munkaerőpiaci kihívások, trendek, jellemzők figyelhetők meg az egyes iskolázottsági szinteknél. Kitérek arra, hogy milyen kihívásai, előnyei vannak az adott végzettségi szintnek.

3.1 Alapfokú képzéssel rendelkezők

Az alapfokú oktatás (általános iskola) Magyarországon az az oktatási szint a tanulónak, amelyet először kell elvégezniük. A szülőknek jogszabályi kötelezettsége a gyermek iskolába íratása.¹⁰ Az iskolának ebben a szakaszában a tanulók elsajátítják az alapfokú ismeretanyagokat, megtanulnak írni-olvasni és végbemegy a másodlagos szocializációjuk is.

2022-ben a tankötelezettség Magyarországon a 16. életévig tart. Ezután a diákok szabadon választhatják meg, hogy tovább kívánnak-e tanulni vagy kilépnek a munkaerőpiacra. Amennyiben az utóbbit választják és nem fejezik be a tanulmányaikat, sokkal nehezebb helyzetbe kerülnek a munkaerőpiacon, mint azok a társaik, akik továbbtanultak. Az állításomat a dolgozatomban a továbbiakban kifejtett munkaerőpiaci összehasonlításokra alapozom.

Az alapfokú képzettséggel rendelkezők a leghátrányosabb helyzetben lévő munkavállalók Magyarországon. Nemcsak a megfelelő képességekkel nem rendelkeznek a magasabb hozzáadott értékű munka végzéséhez, hanem sokszor elhelyezkedni sem tudnak a munkaerőpiacon. (Az elhelyezkedéssel kapcsolatos adatokkal bővebben a dolgozatomban 4. fejezetében foglalkozom.)

Akik ilyen képzettségi szinttel rendelkeznek, sokszor csak alkalmi munkákat képesek vállalni, számukra nem biztos az állandó, hosszú távú állás. Jellemzően a szegény társadalmi csoportokhoz tartoznak azok az egyének, akik nem rendelkeznek az alapfokú képzettségnél magasabb kvalifikációval. Sokszor az egyetlen munkalehetőséget a közmunkaprogram kínálja

⁸ Elérhető: [Felsookt_strat_2014_10_21.pdf \(doktori.hu\)](#) (Letöltve: 2022.03.21.)

⁹ 2005. évi CXXXIX. törvény

¹⁰ 2011. évi CXC törvény a nemzeti köznevelésről, 5§

ezen emberek számára. További gyakori elhelyezkedési lehetőség a részükre a gyárakban, összeszerelő üzemekben az operátori munka vállalása. (Koltai , 2017) (Kóti, 2020)

Magyarországon a rendszerváltozás óta folyamatosan csökken a csupán 8 általános iskolával vagy azzal sem rendelkezők köre. Azonban meg kell jegyezni, hogy az egyes régiók és járások között rendkívül nagy eltéréseket lehet felfedezni az iskolázottság kapcsán. Vannak olyan területei Magyarországnak – döntően Kelet, Észak-Kelet Magyarországon –, ahol az iskolázottsági adatok a rendszerváltás óta csak kis mértékben tudtak javulni vagy stagnáltak. Ezek alapján megállapítható, hogy az iskolázottsági szintet nagymértékben meghatározza az egyén földrajzi elhelyezkedése. (Kovács, 2017) (Nagy, 2017) Mivel a kutatásom elsősorban az egyenlőtlenségek feltárására, összehasonlítására koncentrálok, ezért nem térek ki a sikeres vagy éppen sikertelen felzárkóztató programok, szakpolitikák ismertetésére, elemzésére.

Az alacsonyan kvalifikált társadalmi osztályok átlagos bérszínvonala a legalacsonyabb Magyarországon. A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján azok az egyének, akik 8 általános iskolával vagy annál kevesebbel rendelkeznek, azoknak a bruttó havi átlagfizetése 249 000 Ft. ¹¹Azonban meg kell jegyeznem, hogy ezeknél a családoknál sokszor csak egy személy tud teljes állásban dolgozni. A Központi Statisztikai Hivatal 2020-ban publikált Háztartások színvonala című kiadványában az éves szegénységi küszöböt, egy 4 fős családnál (2 gyermek, 2 szülő) havi 243 916 Ft-ban állapítja meg. (Központi Statisztikai Hivatal, 2020) Jól látható tehát, hogy az alapfokú végzettségi szinthez társuló átlagos bruttó bérszínvonal nem biztosítja a kellő bevételt ahhoz, hogy egy család nyugodt körülmények között tudjon élni.

3.2 Középfokú végzettséggel rendelkezők

A középfokú végzettséggel rendelkezők elhatárolása sokkal nehezebb, mint a más képzettségi szinteké. A módszertanom alapján az alábbi képesítéssel rendelkező egyéneket sorolom be ebbe a kategóriába:

- Érettségivel rendelkezők
- Technikumban végzetek
- Szakiskolában végzetek - Szakmunkások
- OKJ vagy egyéb teljesértékű, de diplomát nem adó képzésben részt vettek.

¹¹ Forrás: KSH STADAT https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0057.html letöltve 2022.02.21.

A csoportosítás során az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszerét vettem alapul (ISCED). A rendszer célja, hogy egy egységes rendszerbe sorolja be a különböző országok oktatási rendszerét, ezáltal lehetőséget kínálva a nemzeti oktatási rendszerek összehasonlítására és elemzésére. (Forgács, 2009.)

Már a felsorolásból is látszik, hogy ez a társadalmi osztály a legváltozatosabb és legszélesebb Magyarországon (a teljes munkaerőpiacon foglalkoztatottak 58,9%-át teszik ki 2020. IV. negyedévében.¹²) és itt is vannak a legnagyobb eltérések az egyes végzettségek között. A kiszélesedő tömegoktatásnak köszönhetően az alacsonyabb, kevésbé kvalifikált társadalmi rétegek tagjai fokozatosan szereztek meg egyre több középfokú végzettséget Magyarországon a rendszerváltás után. Jól mutatja ezt az is, hogy a magyar társadalom tekintetében 2001-től 2019-ig egy bővülő trend volt megfigyelhető a szakképzettség megszerzésének tekintetében. 2001-ben még a szakképzetlenek aránya a teljes népességben 43% volt, míg ez 2019-re 34,5%-ra javult. 2019-től azonban egy trend törés figyelhető meg azáltal, hogy újból emelkedésnek indult a szakképzetlenek aránya a teljes népességben belül. (Zachár, 2020)

A középfokú végzettséggel rendelkezők eltérő gazdasági helyzetben vannak, már csak munkájuk sokfélesége okán. A középfokú végzettséggel rendelkezők egyaránt megtalálhatóak a szegényebb társadalmi csoportokban és a felsővezetői, politikai, gazdasági elitben is. Fontos kiemelni, hogy nem egy homogén társadalmi csoport azoknak a személye, akik középfokú végzettséggel rendelkeznek. A kutatásom során én egy homogén csoportnak tekintem őket, hogy a módszertanom alapján össze lehessen hasonlítani más európai országok hasonló szintű képzettségű személyeivel. A Tudományos Diákköri Dolgozatom későbbi részében majd kitérek azokra a kiugró bérszínvonalai értékekre, amelyek érintik a középfokú végzettséggel rendelkezők társadalmi csoportját.

A középfokú végzettek közül, először a szakiskolai végzeteket (régbben szakmunkások) vizsgáltam. A szakiskolai képzésben, azok a diákok vesznek részt, akik jellemzően kedvezőtlen társadalmi háttérűek, alacsony jövedelmű családból származnak, rosszak a lakhatási lehetőségeik és a szülők is alacsony iskolázottságúak. (Fényes & Mohácsi, 2019) Korábban, a 2000-es évekig megfigyelhető volt a szakmunkás képzésben egyfajta társadalmi felzárkóztatási funkció. Lehetővé tette, hogy a szegényebb társadalmi körülmények közül kikerülő, gyengébb iskolai képességgel rendelkezők is olyan képzést szerezzenek, amelyet hatékonyan tudnak kamatoztatni a munkaerőpiacon. Ez a trend a 2000-es évek közepétől megszűnt ebben a képzési típusban. Nagyon magas a lemorzsolódás a hátrányos helyzetűek között, az intézményekben

¹² Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_mef018.html (Letöltve: 2022.03.01.)

alacsony a pedagógiai szint, kedvezőtlen a tanulói összetétel, ezáltal nem valósul meg a felzárkóztatás. (Liskó, 2008) Azok a diákok, akik szakiskolában tanulnak, várhatóan az átlag bérszínvonalat el nem érő munkát fognak végezni. Egy 2019-es átfogó, nagy mintát érintő kutatás alapján, a szakiskolákban végzett fiatalok nagyrésze elégedett a munkahelyével és a munkakörnyezetével, de a fizetésüket alacsonynak tartják és a továbblépési, feljebb lépési lehetőségeket is korlátozottan gondolják. (MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet, 2019)

Ki kell emelni, hogy a szakiskolai-szaktanulmányi végzettség leértékelődésének befolyásolója a szakközépiskolai, szaktanulmányi (jelenlegi nevén technikumi) képzés. Ezeknek az intézményeknek nagy előnye, hogy érettségi bizonyítványt is ad a diákjaink. Akik elvégzik a korábban említett iskolákat jellemzően 8-10%-kal többet keresnek, mint azok, akik nem rendelkeznek érettségi bizonyítvánnyal a szaktanulmányi képzettségük mellé. Továbbá az is kimutatható, hogy azok, akik technikumban, szaktanulmányumban végeznek, nagyobb eséllyel növekedik az átlagkeresetük az életkorral, míg azok, akik nem rendelkeznek érettséggel csak szaktanulmányi képzettséggel, azoknak rosszabbak a bérekre vonatkozó kilátásaik. Ezek az adatok azt mutatják a munkaerőpiacról, hogy azok, akik gimnáziumi érettséggel is rendelkeznek a szakképzettségük mellett, azoknak a tudása könnyebben konvertálható, jobban tudnak alkalmazkodni az új munkaerőpiaci feltételekhez. (Köllő, 2017)

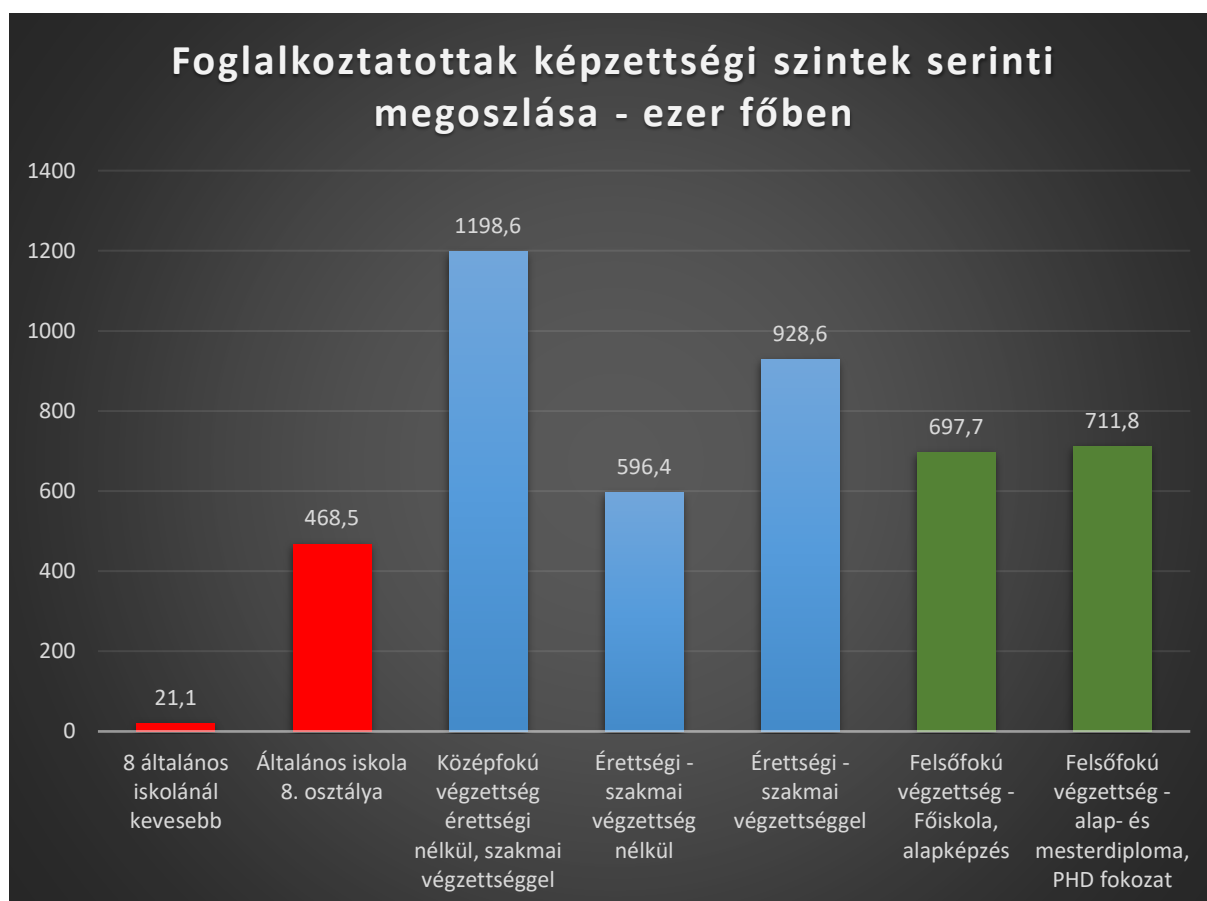
Az érettséggel rendelkező munkavállalók a munkaerőpiacon sokkal kedvezőbb helyzetben vannak, mint azok, akik nem rendelkeznek ilyen képesítéssel. Az ilyen típusú képzettséggel rendelkezők leginkább a fehérgalléros munkaerőpiacon érvényesülnek. Keresetük sokkal biztosabb és jellemzően a családban több a kereső személy is. Az érettségizettek bérelőnye jelentős az érettséggel nem rendelkező munkavállalókkal szemben. Továbbá a munkanélküliek aránya is alacsonyabb, mint az érettséggel nem rendelkezők között. (Hajdu, et al., 2015)

A gimnáziumi érettségit szerzettek rugalmasan alkalmazkodnak az új munkaerőpiaci trendekhez. Könnyen vállalnak olyan feladatokat, amelyek nem szakspecifikusok. A munkaerőpiacon az értelmiségi állásoknál, irodistáknál, adminisztratív feladatoknál általános elvárás az érettséggel való rendelkezés. Meg kell jegyezni, hogy számos olyan hang is van, amelyek kritizálják az érettségi rendszerváltás óta tartó tértörését, mivel véleményük szerint elinfrólódik az értéke azzal, hogy széles társadalmi réteg rendelkezik vele és az egyszerűbb munkáknál is alapvető követelmény lett. (Sáska, 2021.)

A bruttó átlagkereset a középfokú végzettséggel rendelkezők körében 2020-ban a KSH statisztikai adatai alapján 359 652 Ft volt szakmai végzettség nélkül, szakmai végzettséggel

pedig 370 167 Ft. Ezzel szemben azok a személyek, akik csak olyan szakmai végzettséggel rendelkeztek, amely nem társul érettséggel, ott az átlagfizetés 304 864 Ft.¹³ Ezekből az adatokból megállapítható, hogy akik szakmai végzettség nélküli érettséggel rendelkeznek azok 18%-kal keresnek többet, míg azoknak a személyeknek, akiknek az érettségihez szakmai végzettség is társul 21%-os többlettel rendelkeznek az átlagfizetés terén. Ezek alapján egy átlagos gimnáziumi érettségi a munkaerőpiacon kevesebbet ér, mint a szakgimnáziumi/technikumi végzettség, ahol a diákok szakmai képesítést is szereznek az érettségiük mellé. Ez némileg megerősíti azokat a hangokat, amelyek a szakma megszerzését preferálják.

A középfokú végzettséggel rendelkezők munkavállalók köréről megállapítható, hogy a magyar gazdaság legnagyobb bázisát képezik. 2020 negyedik negyedévében a foglalkoztatottak 59 %-át tették ki. Ezzel szemben azok, akik csak alapfokú oktatási intézményben végeztek a munkaerőpiac 11%-át, míg a felsőfokú képesítéssel rendelkezők a 30%-át teszik ki.

2. számú ábra: A foglalkoztatottak képzettségi szintek szerinti megoszlása ezer főben, 2020. IV. negyedévében

Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_mef018.html (Letöltve: 2022.03.01.)

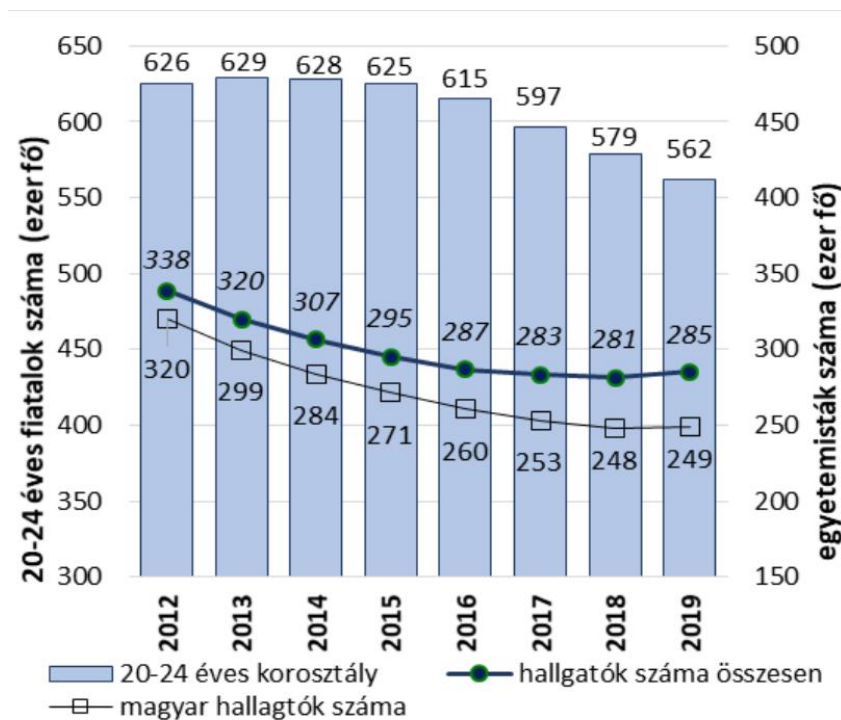
¹³ Forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0057.html (letöltve: 2022.02.28.)

3.3 Felsőfokú képzéssel rendelkezők

A kutatásom során a felsőfokú végzettségűek csoportjába, az Európai Unió Bolognai Felsőoktatási rendszerén alapuló BA/BSc – MA/MSc képzéseken végzettek, a PHD végzettségűeket veszem figyelembe, illetve azokat, akik főiskolát végeztek. A felsőfokú képzések az elmúlt 10 évben vesztek a népszerűségükből, míg a korábban említett középfokú képzést kínáló intézményekben tanuló hallgatók száma megnövekedett. A felsőfokú képzésben résztvevő hallgatók számának csökkenése több mindennel is magyarázható, ezt a röviden ki is fejtem.

Az egyik ilyen a demográfiai viszonyok alakulása, hiszen a csökkenő népesség kedvezőtlenül hat a felsőoktatási intézményekben tanuló hallgatók számára. További vizsgálandó szempont a kormányzat célkitűzése, amely elsősorban a szakképzést kívánja erősíteni. Ezt jól mutatja az Innovációs és Technológia Minisztérium által megfogalmazott Szakképzés 4.0 oktatási stratégia. (Innovációs és Technológiai Minisztérium, 2019) Az Állami Számvevőszék elemzése megállapítja, hogy 2012-2019 között a demográfiai csökkenésnél nagyobb mértékben csökkent a felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatók száma. (Vida, 2021) A teljesség igényére való törekvésként meg kell jegyezni, hogy a jelenleg is zajló felsőoktatási reformok, átstrukturálások a közérdekű vagyonkezelő alapítványok által okozott változások, előre nem látható mértékben változtathatják meg a felsőoktatási preferenciákat. Az új vagyonkezelő alapítványok létrehozása a Bologna rendszer bevezetése óta a legnagyobb felsőoktatási változást idézi elő, ezáltal az új struktúra elemzése még túl korai lenne.¹⁴

¹⁴ 2021. évi IX. törvény a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról

3. Számú ábra A 20-24 éves korosztály és a felsőoktatásban résztvevők számának változása 2012-2019

Forrás: Vida Cecília (2021): Felsőoktatás a változások tükrében – verseny, minőség, teljesítmény, 10. o.

A kutatásom során fontos kiemelni, hogy a vizsgált képzettségi szintekre vonatkozóan a felsőfokú végzettséget vizsgálja a legtöbb szakirodalom, kutatás. Tapasztalatom szerint a többi társadalmi réteget kevesebben vizsgálják, pedig a lélekszámban nagyobb a középfokú és alacsonyfokú végzettség aránya a teljes társadalomban, mint a felsőfokú végzettségé.

Magyarországon a felsőfokú végzettséggel rendelkező munkavállalók, a munkaerőpiacon az egyik legkedvezőbb pozícióban találhatók. A magyar munkaerőpiacot vizsgálva a felsőfokú végzettségűek rendelkeznek a legmagasabb bérszínvonallal. 2020-ban a főiskolai vagy alapképzést megszerzők átlagosan havonta bruttó 524 796 Ft-ot vittek haza, míg a mesterképzéssel vagy PHD-val rendelkezők 695 768 Ft-ot. A felsőfokú végzettségűek bérszínvonala jelentős mértékben meghaladja a 2020-ban mért átlagfizetést, amely 403 616 Ft volt.¹⁵ Hozzájárul a magas fizetésekhez, hogy számos magas fizetéssel járó munkát csak felsőfokú végzettséggel lehet betölteni. Továbbá a vezető pozíciókban is elsősorban diplomásokat találhatunk. A magas bérszínvonalhoz kedvező munkaerőpiaci trendek is párosulnak. A leggyorsabban a felsőfokú végzettséggel rendelkező személyek találnak munkát

¹⁵ Forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0001.html (Letöltve: 2022. 02. 08.)

Magyarországon. (Polónyi , 2020) Az elhelyezkedési idővel részletesebben a 4. fejezetben foglalkozom.

3.4 Bérek összehasonlítása

Az iskolázottsághoz társuló bérek Magyarországon rendkívül nagy szórást mutatnak. 2015-ös OECD kutatás alapján a felsőfokú képzettséggel rendelkező munkavállalók a negyedik legnagyobb bérelőnnyel rendelkeznek az OECD tagállamok között. (OECD, 2015) A diplomás bérelőny a világon mindenhol megfigyelhető, azonban kisebb mértékben, mint Magyarországon. A diplomások fizetésének mértékét sok mindennel lehet indokolni. Ilyenek a korábban említett vezetői állások, nagyobb kereslet a munkájuk, szakértelmük iránt, könnyebb alkalmazkodóképességük az új beosztások, feladatok elvégzése során, illetve a felsőfokú végzettség rugalmasabban reagálnak az új munkaerőpiaci trendekre is. Elmondható azonban, hogy a hiányszakmákban dolgozó szakemberek fizetése el is érheti, vagy akár meg is haladhatja a diplomások fizetését, különösen akkor, ha az adott személy nem versenyképes felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Jellemzően ilyen szakok a bölcsész- és társadalomtudományi szakok.

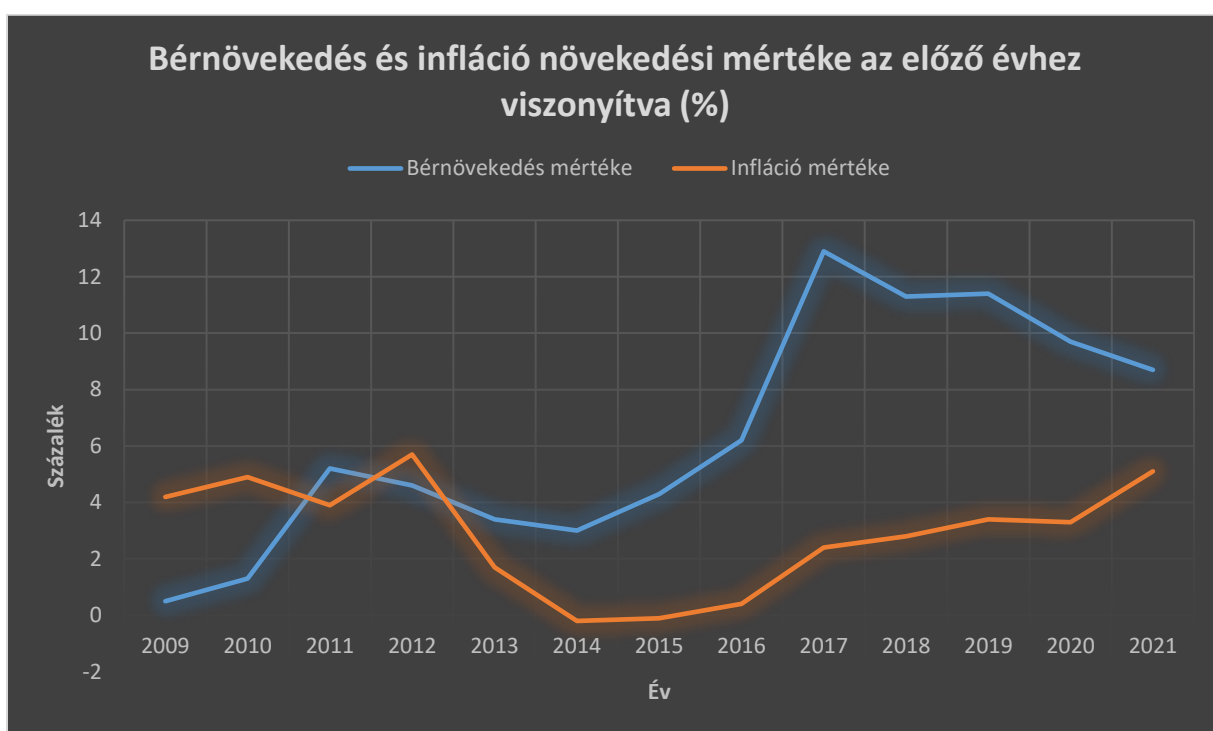

4. Számú ábra: 1 főre jutó havi bruttó átlagkereset alakulása Magyarországon 2009-2021 között

Forrás: Saját szerkesztés a https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0001.html adatai alapján (Letöltve 2022.

03. 21.)

A 4. számú ábrán látható, hogy miképpen alakultak Magyarországon a havi bruttó átlagkeresetek. A 2020-as havi bruttó átlagkereset a 2009-es évinek a 220%-a. Látható, hogy az elmúlt években jelentős bérnövekedés történt Magyarországon. A bruttó havi átlagkereset növekedés nem egyedi eset az Európai Unióban. Több országban történt minimálbéremelés és a kedvező konjunktúrális időszak is segítette a bérek növekedését világszerte. Az Európai Unióban azonban még mindig megfigyelhető egy nagyfokú egyenlőtlenség a fizetések terén. Jellemzően Nyugat-Európában kétszer-háromszor nagyobb fizetésekkel rendelkeznek az ott élők, mint egy Közép-Kelet Európai posztszovjet országban dolgozó állampolgár.¹⁶

5. Számú ábra: Bérnövekedés és infláció növekedési mértéke az előző évhez viszonyítva (%) 2009-2021

Forrás: Saját szerkesztés a https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0001.html és a https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0001.html adatai alapján

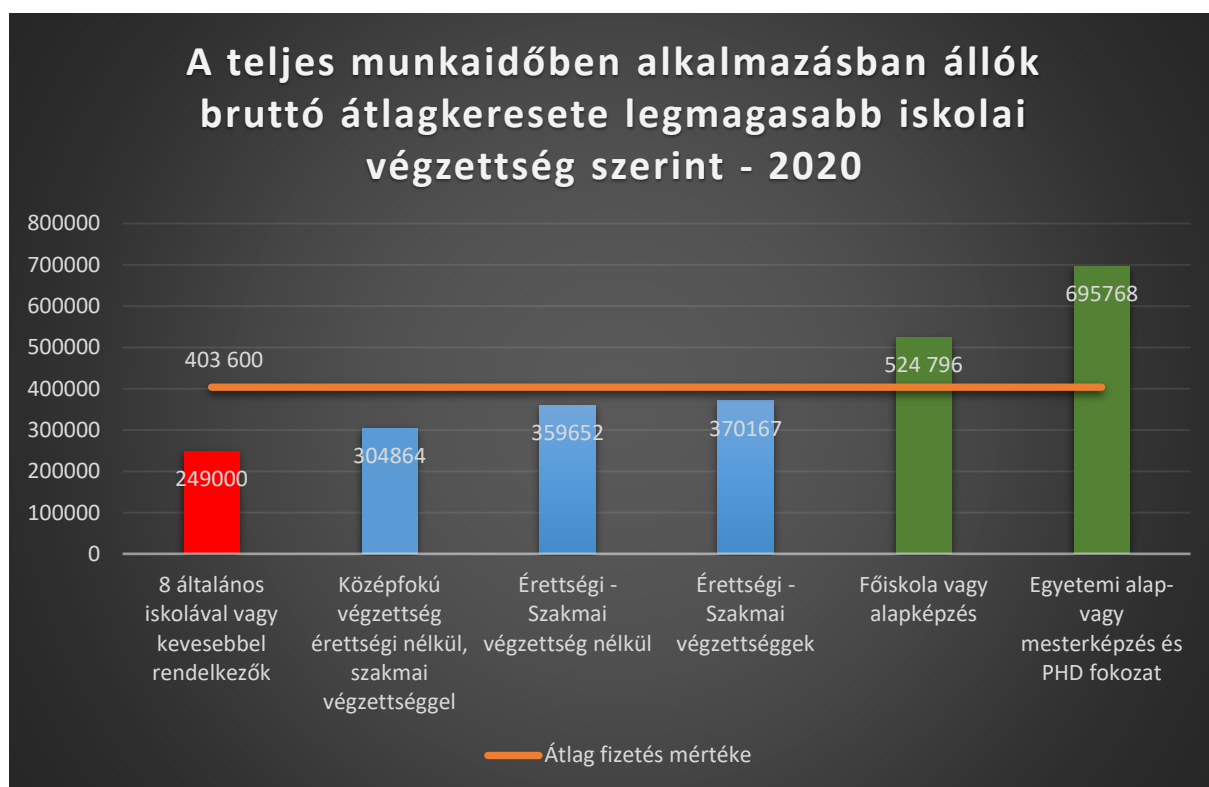
2009-től kezdve évente átlagosan 6,35%-al növekedett az éves bruttó átlagkereset. Legjelentősebben, ahogy az 5. számú ábrán látható, 2016-2019 között nőtt a havi bruttó átlagkereset mértéke az előző évihez képest. Az 5. számú ábrán látható, hogy az infláció mértéke Magyarországon az előző évi mértékekhez képest 2012 és 2020 között 3,3 % alatt

¹⁶ Forrás: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (Letöltve: 2022.04.04.)

alakult, ami kedvező gazdasági szempontból. A kumulált bérnövekedés 82,5 % volt 2009 és 2021 között, ezzel szemben az infláció kumulált mértéke ugyanebben az időszakban 37,5 % volt. Elmondható, hogy a bérnövekedés a vizsgált időszakban sokkal nagyobb mértékű volt, mint az infláció.¹⁷¹⁸

Az egyes végzettségi szintek között is jelentős a különbség, de a legnagyobb ugrás az átlagfizetés tekintetében a középfokú és a felsőfokú végzettek között fedezhető fel. Egy diplomás átlagosan 154 629 Ft-kal keres többet, mint egy érettségivel és szakmai végzettséggel rendelkező személy.

Az 5. számú ábrán látható, hogy az iskolai végzettségi szintek közül mindössze kettőnek az átlagfizetése éri el 2020-ban a magyar átlagkeresetet. Se az alapfokú, se pedig a középfokú végzettek bérszínvonala nem elegendő az átlagkeresethez. Ezek a jelentős eltérések hosszú távon jelentős jövedelmi egyenlőtlenségekhez vezethetnek, ezek az egyenlőtlenségek pedig gátolhatják hazánk gazdasági teljesítőképességét.

5. számú ábra: A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2020 (Ft)

Forrás: Saját szerkesztés a https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0057.html adatai alapján
(Letöltve:2022.03.15.)

¹⁷ Forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0002.html (Letöltve: 2022.04.04.)

¹⁸ Forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0001.html (Letöltve: 2022.04.04.)

Magyarországon a jövedelmi egyenlőtlenségek 2008 óta növekednek. Azonban meg kell jegyezni, hogy ez a trend az egész fejlett nyugati világon megfigyelhető. (European Commission, 2020) A jövedelmi egyenlőtlenségeket a GINI-indexel szokták mérni, amely minél magasabb értéket ad annál kedvezőtlenebb a vizsgált ország jövedelmi egyenlősége. Magyarországnak 2019-ben a GINI-indexen elért eredménye 28,2% volt, amely elmarad az Európai Unióban megfigyelhető 30,2%-tól, de kedvezőtlenebb, mint a V4 országok átlaga (25,1%). (GKI Gazdaságkutató Zrt., 2020)

A hazai munkaerőpiacon a felsőfokú végzettségűek kiemelkedő fizetése több mindennek is betudható, de véleményem szerint elsősorban annak, hogy nagy a kereslet a felsőfokú végzettségűekre a munkaerőpiacon. A magyar diplomások majdnem kétszer annyit keresnek, mint a középfokú végzettséggel rendelkező társaik. Csökkenteni, mérsékelni az egyenlőtlenségeket azzal lehetne, ha az országban minél magasabb lenne az országban a diplomások aránya. (Polónyi, 2013) Azonban a korábban bemutatott adatok alapján egyre kevesebben jelentkeznek a hazai felsőoktatásba, különböző szempontok miatt, ezért a diplomások átlagfizetésének előnye várhatóan a következő 10 éves időszakban is megmarad vagy növekszik.

4 ELHELYEZKEDÉSI IDŐ ISKOLÁZOTTSÁG ALAPJÁN

A kutatásom alábbi fejezetben azt vizsgálom, hogy egy adott iskolai végzettséggel rendelkező személy, átlagosan mennyi idő alatt képes elhelyezkedni a munkaerőpiacon. Mik segítik és gátolják az ő munkavállalását és esetleg milyen trendek figyelhetők meg. Fontos kiemelni, hogy a magyarországi szakirodalom elsősorban azt vizsgálja, hogy a friss pályakezdő fiatalok mennyi idő alatt képesek munkát találni. Azokra kevesebb kutatás vonatkozik, akik korábban is foglalkoztatva voltak és valamilyen egyéb okból váltak álláskeresővé.

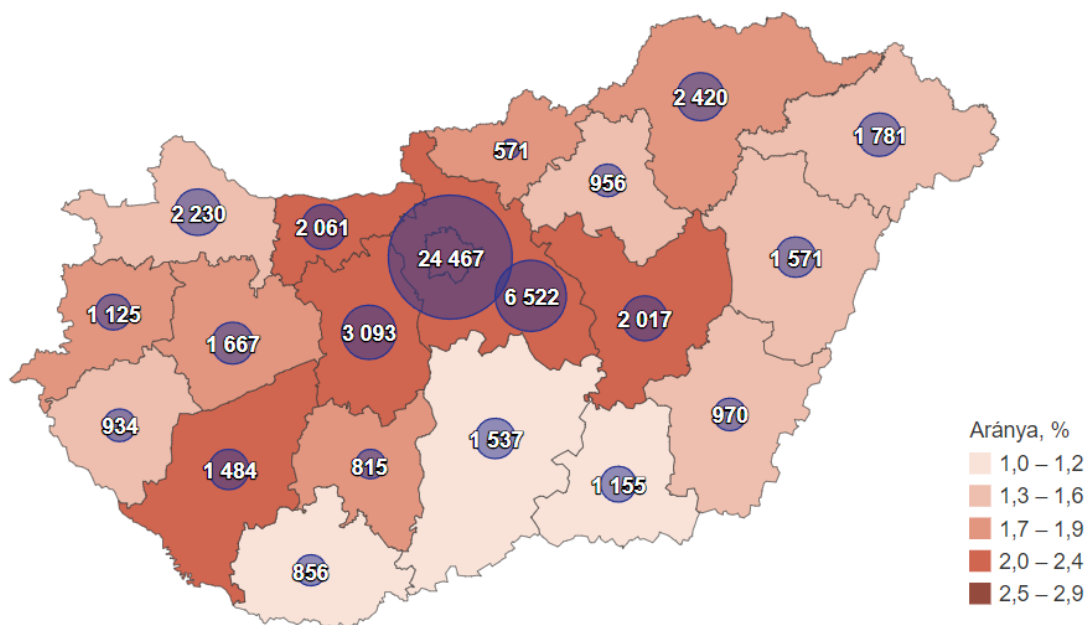
4.1 Álláskeresői idő

A COVID-19 járvány előtt a magyar munkaerőpiacot alapvetően keresleti többlet jellemezte. Folyamatosan szűkült azoknak a száma, akik nem tudtak elhelyezkedni valamilyen állandó állásban. Alapvetően egy kedvező állapot volt a magyar munkaerőpiacon, alacsony munkanélküliségi rátával. (Fazekas, et al., 2021) A COVID-19 járvány azonban új kihívásokat

támasztott a munkaadók számára, sokan voltak kénytelenek elbocsátani, vagy részmunkaidőre küldeni az alkalmazottakat. Felértékelődtek azok a személyek, akik képesek rugalmasan végezni a munkájukat és könnyen alkalmazkodnak a változásokhoz. (Szellő, 2020)

A munkába állást több tényező segíti és gátolja. Segíti, ha több munkalehetőség közül tud választani a munkát kereső személy. 2022. februárjában a foglalkoztatók összesen 55,2 ezer üres állás helyet jelentettek be. Ezzel szemben, ugyanebben a hónapban a nyilvántartásban lévő álláskeresők száma 149,0 ezer fő volt. Látható tehát, hogy sokkal kevesebb nyilvántartott álláshely van, mint amennyien munkához kívánnak jutni.¹⁹ A legtöbb üres, betöltetlen állás helyet Budapesten és Pest megyében jelentették be, de a fővároson kívül Komárom-Esztergom megyében és Fejér megyében is rendkívül magas az üres álláshelyek aránya.²⁰ A kevés betöltetlen álláshelyre ezáltal túljelentkezés alakul ki a fokozott munkaerőpiaci versenyben.

A jelenlegi munkaerőpiacon a leghamarabb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők tudnak elhelyezkedni egy stabil állásban. A diplomások és a többi iskolázottsági szinten lévő személy elhelyezkedését nagyban befolyásolja, hogy melyik régióban lakik. Jellemzően a nyugati országrészben a legrövidebb állást találniuk a munkakeresőknek. Ezen belül is a legkedvezőbb helyzettel a Győr-Moson-Sopron megyében élők rendelkeznek, akik átlagosan 3 hónap alatt tudnak elhelyezkedni. (Bördös & Petróczi, 2019)

6. számú ábra: Üres álláshelyek száma Magyarországon 2020. I. negyedévében

Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ures-allashelyek/index.html> Letöltve: (2022.03.14.)

¹⁹ Forrás: https://nfsz.munka.hu/tart/stat_demografiai_bontas (Letöltve: 2022.03.14.)

²⁰ Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ures-allashelyek/index.html>

2018-ban a munkanélküliek között a leghamarabban a felsőfokú végzettséggel rendelkező egyének tudtak elhelyezkedni korosztálytól függetlenül. A döntő többségük 56,29% 20-49 év között képes volt állást találni magának 1-3 hónap között. Ezzel szemben a középfokú végzettek 48,72 %-a tudott csak elhelyezkedni ugyanebben az időszakban. Az alacsony fokú végzetteknek, pedig 44,1%-a volt képes elhelyezkedni 1-3 hónap alatt. (Bördös & Petróczi , 2019)

A gyors álláskeresést segíti, ha a diák képes a tanulmányai mellett is munkát vállalni. Ezt leginkább a felsőfokú képzésben tudják megtenni a hallgatók, mivel a többi oktatási szint nem biztosít akkora szabadságot a diákjai számára az állandó nappali órák miatt.

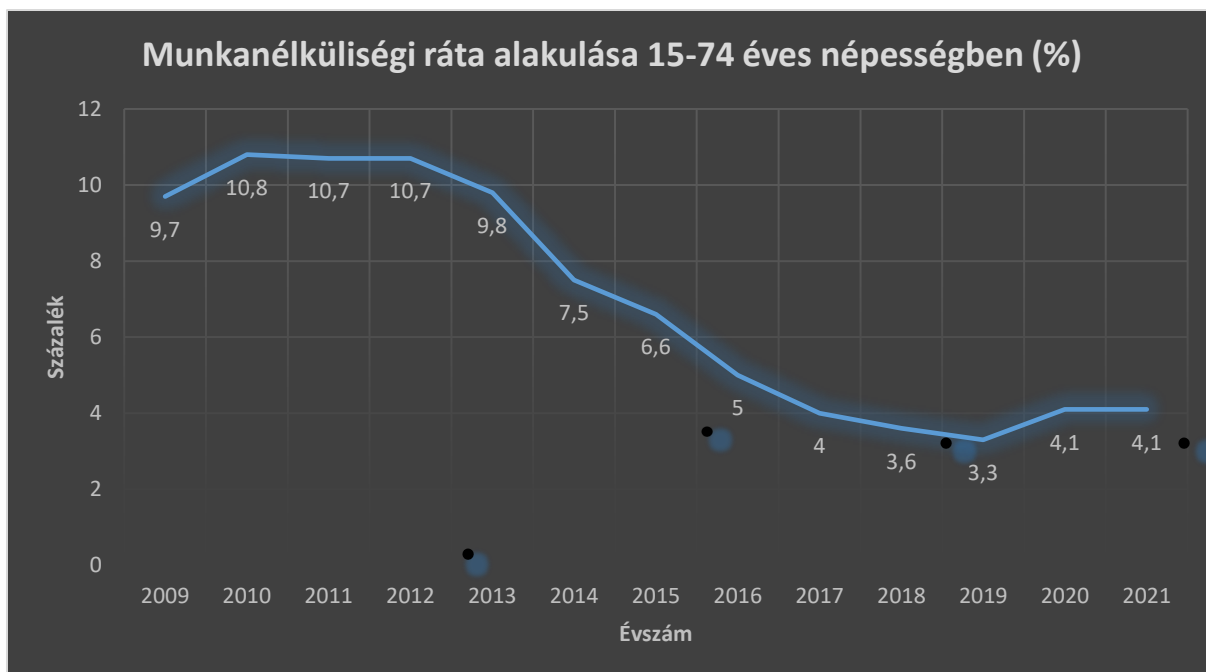
A hosszabb álláskeresési időszak számos terhet ró az érintett álláskeresőre és az államra is. Az alacsony iskolai végzettség körében a minél hosszabb munkaerőpiacról való kiesés növeli a szegénység hatásait. A szülők hátrányos helyzete pedig meghatározza a gyermek iskolai teljesítményét és jövőbeli kilátásait is. (Nagy, 2018)

5 MUNKANÉLKÜLISÉGI RÁTA – KÉPZETTSÉGI SZINTEK ALAPJÁN

A munkanélküliségi ráta megmutatja, hogy a munkanélküliek a gazdaságilag aktívokéhoz képest mekkora arányban vannak az vizsgált csoporton belül. Az alábbi fejezetben bemutatom, hogy miképpen alakul a munkanélküliségi ráta az egyes képzettségi szintek tekintetében, mik azok a tulajdonságok, amik segítik vagy gátolják a munkanélküliek elhelyezkedését a magyar munkaerőpiacon.

5.1 Munkanélküliségi ráta – befejezett legmagasabb iskolai végzettség szerint

Magyarországon a munkanélküliségi ráta tekintetében, ahogy az már korábban is elhangzott meghatározó, hogy az adott személy hol helyezkedik el Magyarország területén. Hazánkra eltérő foglalkoztatási adatok jellemzőek, ha földrajzilag vizsgáljuk meg. Jellemzően Kelet-Magyarországon alacsonyabb hozzáadott értékű munkahelyeket lehet találni, alacsonyabb fizetését, míg Budapesten vagy a nyugati régióban sokkal jövedelmezőbb munkahelyek találhatók.

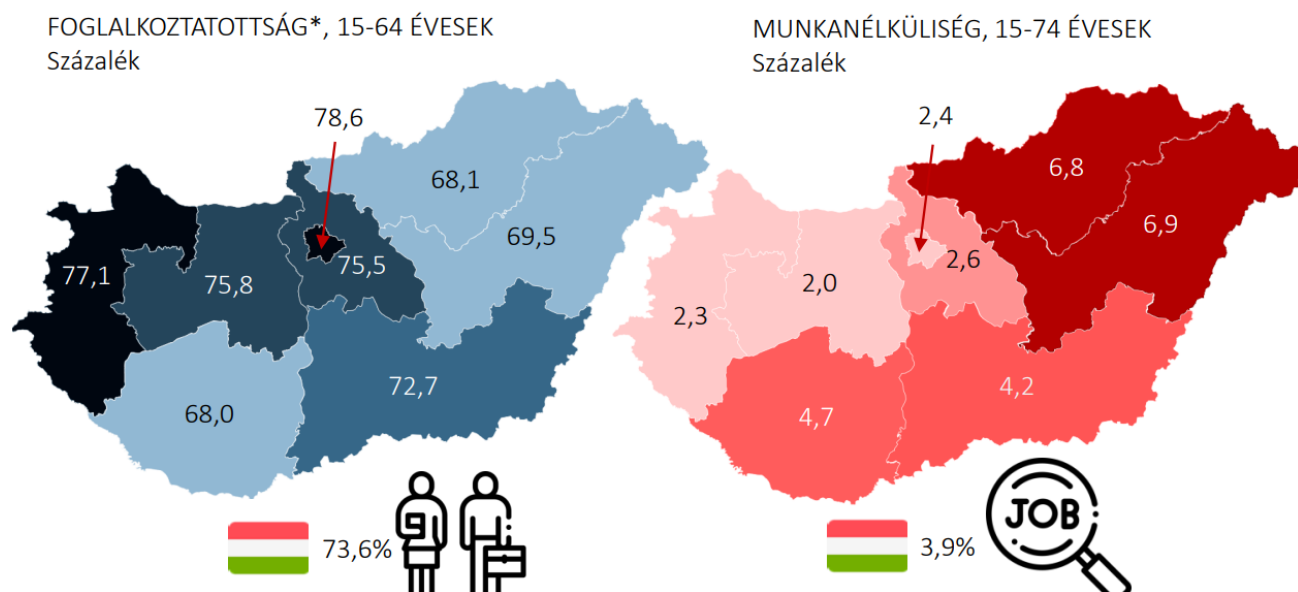

7. Számú ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása a 15-74 éves népességben Magyarországon (%)

Forrás: Saját szerkesztés a https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0001.html adatai alapján (Letöltve: 2022. 03. 21.)

Az 7. számú ábrán látható a Magyarországi munkanélküliségi ráta alakulása 2009-től kezdve 2021-ig bezáróan. A csúcson hazánkban ebben az időszakban 10,8% volt a munkanélküliségi ráta. 2012-től kezdve pedig egy nagyfokú bővülő foglalkoztatás figyelhető meg hazánkban. Ez több mindennek köszönhető, ilyen a közmunkaprogram létrehozása, kedvező világpiaci és regionális trendek, növekvő beruházások és munkahelyteremtések. A COVID-19 okozta világjárvány miatt 2020-ban megnövekedik a munkanélküliségi ráta, de ez Európai és világviszonylatban, még mindig a kedvezőbb munkanélküliségi rátákhoz sorolja a magyart. (Koós, 2020)

A Kelet-Magyarországi régió gazdasági életében nagyobb súlyt képvisel a közfoglalkoztatás és a közmunkaprogram, mivel itt nagyobb a csak 8 általános iskolával vagy azzal sem rendelkezők aránya, mint Nyugat-Magyarországon. A közép- és felsőfokú végzettek Kelet-Magyarországon elsősorban a városokban találnak munkát, míg az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők nagyszámban az előbb említett programok által jutnak jövedelemhez. (Kóti, 2020)

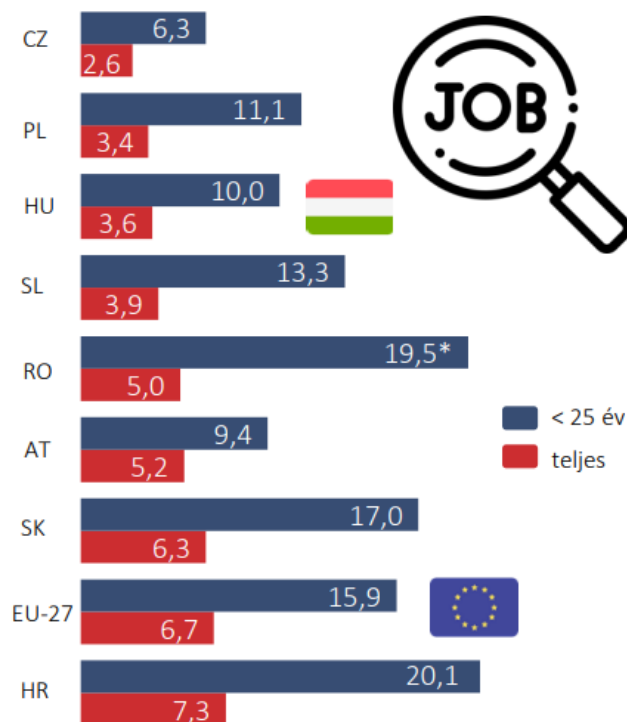
8. Számú ábra: A foglalkoztatottak és munkanélküliek aránya régiók szerint, 2021. III. negyedév

Forrás:

https://www.parlament.hu/documents/10181/39233533/Infotablo_2021_43_munkaeropiac_2021_4.pdf/edd1457f-5577-f9a7-417a-0814b1cbef78?t=1638523610439 (Letöltve: 2022.03.14.)

A munkanélküliségi ráta hazánkban 2021-ben kedvezőbben alakult, mint az Európai Unió átlagában. Magyarországon 2021. szeptemberében a munkanélküliségi ráta 3,6% volt, addig az Európai Unióban az átlag 6,7% volt. A 25 éven aluli munkavállalókat vizsgálva hazánkban 10% volt ugyanezen időszakban, míg az Európai Unióban 15,9% az átlagos munkanélküliségi ráta ebben a korcsoportban. (Németh, 2021)

A munkanélküliségi ráta tekintetében fontos kiemelni, hogy az egyes iskolázottsági szinteken lévő munkavállalók jellemzően milyen gyakran váltanak munkahelyet és mennyire kiszámíthatóak a foglalkoztatás terén. Az alacsony képzettségűekre jellemző a legnagyobb fluktuáció, legtöbb munkahely és ők dolgoznak Magyarországon a legnagyobb arányban alkalmi munkákon is. Minél magasabb a végzettsége az egyénnek annál stabilabb munkahellyel rendelkezik. Megfigyelhető, hogy a gazdasági válságok, dekonjunktúra idején először az alacsonyabb képzettségi szinttel rendelkezők válnak munkanélkülivé. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők munkahelye, bizonyos mértékig nagyobb biztonságban van gazdasági válság idején. (Bakó & Lakatos, 2021)

9. Számú ábra: Munkanélküliségi ráta hazánkban és a régióban, 2021. szeptember (százalék)

Forrás:

https://www.parlament.hu/documents/10181/39233533/Infotablo_2021_43_+munkaeropiac_2021_4.pdf/edd1457f-5577-f9a7-417a-0814b1cbef78?t=1638523610439 (Letöltve: 2022.03.14.)

A magyarországi és a Közép-Kelet-Európai munkaerőpiacot nagyban érinti a Nyugat-Európai országokba történő elvándorlás, a képzett munkaerő tekintetében. Az elvándorlás során elsősorban azok a középfokú végzettek vándorolnak ki, akik a hazai bérekhez viszonyítva külföldön - döntően Németországban és Angliában - a hazai keresetük kétszeresét, háromszorosát is megtudják keresni. A Magyarországról külföldi országba járó dolgozók többsége a saját képesítésénél alacsonyabb vagy ugyanolyan végzettséget igénylő munkakörben dolgozik. A középfokú szakképesítéssel rendelkezők elsősorban ipari, építőipari és szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás pozíciókban dolgoznak. (Bodnár & Szabó, 2014)

A korábban említett pozíciók, állás típusok nemcsak Magyarországon hiányszakmák, hanem az Európai Unió egész területén, éppen ezért kiemelten fontos megtartani a magyar munkaerőpiacnak az említett szakmákat. Továbbá a COVID-19 okozta járványhelyzet számos szektorban, mint például a vendéglátásban, turizmusban - ahol döntően középfokú végzettek dolgoznak – súlyosbította a munkaerőhiányt. Az ezekben a szektorokban dolgozók nagy része váltott munkát, tértek át fix, megbízható jövedelemmel rendelkező állásokba. A munkáltatók

az alacsonyabb iskolai képzettséggel rendelkezők közül próbálják megoldani az eltűnt munkaerő pótlását. (Eurofound, 2021)

A külföldön dolgozó középfokú iskolai végzettséggel rendelkező személyek elsősorban csak dolgozni járnak ki és a fizetésük nagyrészt visszautalják Magyarországra. Ezzel szemben azok, akik felsőfokú végzettséggel rendelkeznek sokkal nagyobb eséllyel maradnak külföldön, telepednek le a családjukkal.

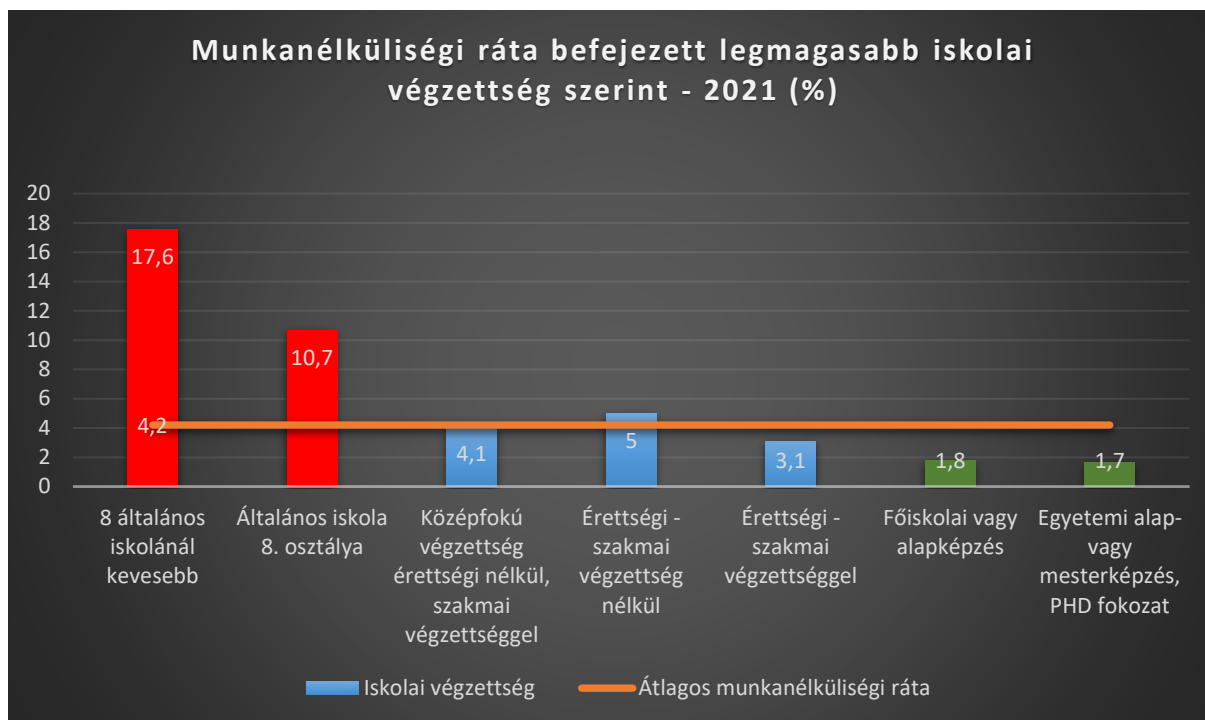
Az alapfokú, 8. általános iskolával vagy annál kevesebbel rendelkező személyek is érintettek a külföldi munkavállalásban, azonban jellemzően képzetlen fizikai munkát végeznek, nem pedig olyan hiányszakmákat töltenek be, mint azok, akik középfokú végzettséggel hagyják el az országot. Továbbá rájuk is az jellemző, hogy nem telepszenek le külföldön, hanem 1-3 év munkavállalás után véglegesen hazatérnek. (Bodnár & Szabó, 2014) (Bakó, et al., 2019)

Ahogy az a 10. számú ábrán látható, ahogy az átlagfizetések terén, úgy a munkanélküliségi ráta terén is rendkívül nagy az eltérés az iskolai végzettség alapján. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy ahogy korábban is említettem Magyarországon megoszlik a munkanélküliség régióként. Illetve megfigyelhető egy strukturális munkanélküliség is hazánkban. A strukturális munkanélküliség azt jelzi, hogy a vizsgált országban nincs összhangban a dolgozók kínálatának és keresetének a szerkezete. Csak bizonyos meghatározott munka fajta iránt növekszik a kereslet ezzel párhuzamosan azonban csökken a másik munka iránti kereslet. Ezekhez a változásokhoz, egyensúlytalanágokhoz pedig a kereslet és kínálat nem alkalmazkodik az iskolarendszer, a munkáltatók és egyéb piaci szereplők. (Ritter, 2020)

Vannak Magyarországon is tipikusan olyan felsőfokú képzések, amelyek a strukturális viszonyok miatt nem vagy kevésbé piacképesek. Klasszikusan ilyen végzettségek a bölcsész- és társadalomtudományi szakok az egyetemeken. Habár felsőfokú végzettséget szolgáltatnak az ilyen szakokat elvégző hallgatóknak a munkaerőpiacon nem feltétlenül jelentik a számukra azt könnyebb és biztosabb elhelyezkedést, mint amik a nagy átlagot jellemzik. További ilyen túltelítettség figyelhető meg a jogászszakokon is. A kormányzat a túltelítettség csökkentése és a strukturális viszonyok kiegyensúlyozása érdekében minimumpontszámokat szabott meg az egyes megjelölt képzéseken, hogy ezáltal is csökkenték azoknak a hallgatóknak a számát, akik az adott szakokat választják. ^{21 22}

²¹ 2011. évi CCIV törvény a nemzeti felsőoktatásról 46§ (4)

²² 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet a felsőoktatási felvételi eljárásról

10. Számú ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása befejezett legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2021 (%)

Forrás: Saját szerkesztés https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0034.html (letöltve: 2022.03.01.)

A legrosszabb munkanélküliségi ráta a 8 általános iskolánál kevesebb, vagy befejezett 8 osztályos iskolával rendelkezők körében figyelhető meg. Őket számos negatív tényező gátolja (alacsony hozzáadott érték, rossz alkalmazkodási körülmények, földrajzi elhelyezkedés) a nagyobb mértékű foglalkoztatáshoz. Azok, akik nem fejezték be a 8 osztályos képzést, azoknak a munkanélküliségi rátája 17,6%, míg akik befejezték, azoknak 10,7%, mind a kettő érték többszöröse a magyarországi munkanélküliségi rátának 2021-ben.

A középfokú végzettséget vizsgálva érdekes adatokat figyelhetünk meg. A legrosszabb helyzetben közöttük a csak érettséggel rendelkező munkavállalók vannak 5,0%-os munkanélküliségi rátával. Ezzel szemben kedvezőbb azoknak a rátája, akik érettséggel nem rendelkeznek, de középfokú végzettséggel igen (4,1%). Ez megerősíti azt a feltételezést, hogy azok, akik szakmával rendelkeznek nagyobb arányban vannak foglalkoztatva, mint azok, akik érettséggel rendelkeznek, de szakmájuk nincsen. A harmadik csoportba azok tartoznak a középfokú végzettségűek között, akik rendelkeznek érettséggel és szakképzettséggel is. Az ő munkanélküliségi rátájuk 3,1%.

Azok, akik főiskolai végzettséggel vagy a Bolognai rendszer szerint alapképzéssel rendelkeznek azoknak a munkanélküliségi rátája 1,8% míg az egyetemi mesterképzéssel vagy

PHD-val rendelkező személyek ugyanezen rátája 1,7% 2021-ben.²³ Látható tehát, hogy a korábban vizsgált képzettségi szintek között a felsőfokú végzettséggel rendelkező személyek a legnagyobb mértékben foglalkoztatottak, ráadásul az ő munkaviszonyuk jellemzően megbízhatóbb és kiszámíthatóbb, mint a többi társadalmi osztályé. (Hajdu, et al., 2015)

A bérszínvonalhoz képest a munkanélküliségi ráta is jelentős eltéréseket mutat az iskolázottsági szintek alapján. A legkedvezőbb helyzetben itt is azok a személyek vannak, akik diplomával, egyéb felsőfokú végzettséggel rendelkeznek. Továbbá az ő munkanélküliségi rátájuk az egész munkaerőpiacon kiemelkedő, hiszen 40%-kal alacsonyabb, mint azoknak a középfokú végzettséggel rendelkező személyek, akik érettségivel és szakképzettséggel is rendelkeznek.

6 REJTETT FOGLALKOZTATÁS

A rejtett gazdaságnak számos szinonima kifejezése van a szakirodalomban és sokrétű kutatás vizsgálta már az évek során, mind Magyarországon, mind pedig nemzetközi viszonylatban. Annak ellenére, hogy az elnevezése a rejtett foglalkoztatásnak sokrétű (pl.: feketegazdaság, földalatti szektor, rejtett gazdaság stb.) a definíciója tekintetében azonban nagyfokú egyetértés figyelhető meg a szakértők között. (Semjén & Tóth, 2006)

A rejtett foglalkoztatáson azokat értjük, amelyek során pénzért végzett termelési folyamatokat, szolgáltatásokat nem jelentik be az állam részére, nincsenek beregisztrálva az állami adórendszerbe, így ezáltal rejtettek az állami adóztatás elől. (Lackó, et al., 2009) Magyarországra vonatkozóan elmondható, hogy kedvezőtlenebb a rejtett foglalkoztatás aránya, mint a nyugat európai országokban, viszont az elmúlt években jelentősen visszaszorult a feketegazdaság és hazánk kedvezőbb helyzetben van, mint a legtöbb kelet európai ország. (Balog, 2014) (Századvég, 2016)

A feketefoglalkoztatás visszaszorulásának három fő oka van Magyarországon. Először is a munkát terhelő adókat a kormányzat fokozatosan és jelentősen csökkentette. Mivel a foglalkoztatás terhelő adók csökkentek, ezért az adócsalással elnyerhető összegek is csökkentek. Egyszerűen kevésbé éri meg a munkavállalónak és a foglalkoztatónak az adóelkerülés megkockáztatni. (Svraka, et al., 2014)

Másodszor az elmúlt években szigorodtak és sokasodtak a feketegazdaságot érintő ellenőrzések. Magasabb bírságot szabnak ki a feketefoglalkoztatás esetén a hatóságok, mint a 2000-es évek elején és közepén. A gyors, hatékony és jelentős mértékű szankciók szintén tovább csökkentik azoknak a számát, akik adóelkerüléssel próbálkoznak.

²³ Forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0034.html (Letöltve: 2022. 02.28.)

Harmadszor, pedig megnövekedett a kereslet a munkavállalók iránt, akik ezáltal alkupozícióba kerültek a munkáltatóknál. Ahogy korábban a 7. számú ábrán is látszott, a munkanélküliségi ráta jelentősen csökkent az elmúlt időszakban, mivel nagyobb szükség van a munkára a munkavállalók könnyebben tudják érvényesíteni a saját akarataikat a bértárgyalások során.

Miért is fontos a kutatásom szempontjából a feketefoglalkoztatás figyelembevétele? Magyarországon és a világ többi országában is mindenhol jelen van a rejtett foglalkoztatás, ami nem regisztrált bevételt jelent a magánszemélyek számára ezért, ha teljeskörű képet kívánok kapni az egyes iskolázottsági szintekhez társuló bérszínvonalokról, akkor meg kell vizsgálni, hogy mekkora mértékben érinti ez a foglalkoztatási forma a személyeket.

A kutatások alapján elmondható, hogy a feketefoglalkoztatás részben vagy egészben az összes képzettségi szinthez tartozó személyeket érintik. Mind a diplomások, középfokú végzettek és alacsonyabb képzettséggel rendelkezők körében is megfigyelhető a rejtett foglalkoztatás, azonban az egyes képzettségi szintekhez más és más típusú trendek figyelhetők meg.

Az alacsonyabb iskolázottak esetében gyakori az alkalmi munka, ahol jellemzően pár napot, maximum hónapokat dolgoznak elsősorban mezőgazdasági és építőipari munkakörökben. Ilyenkor az átlagosnál gyakrabban „zsebbe” kapják a fizetésüket. Ugyanis így nagyobb értékű fizetést kaphatnak, mintha be lennének jelentve, hiszen ezáltal nem kell megfizetni a munkáltatónak azokat a járulékokat, adókat, amelyek a béreket terhelik. (Balog, 2014)

A középfokú foglalkoztatottak esetében, az alacsonyabb bérszínvonalú munkák esetében gyakoribb a feketén való foglalkoztatás. Azonban ezen a szinten gyakoribb a szürkefoglalkoztatás, amelynek során a munkavállaló be van jelentve, de nem annyit dolgoznak és akkora bérét, amely a szerződésben szerepel. Ezek a fiktív szerződések rendkívül sokfélék, leginkább a turisztikai szektorban dolgozókra jellemző. Itt az alacsony jövedelmet sokszor a borraalókkal pótolják a munkáltatók a munkavállalók számára. A turisztikai szektorra az egyik legjellemzőbb a fekete- és szürkefoglalkoztatás Magyarországon. (Sik, 2009) (Michalkó & Rátz, 2013)

A felsőfokú végzettek körében ritkább a feketefoglalkoztatás. Ők elsősorban hosszan vannak foglalkoztatva ugyanazon a munkahelyen, magas bérszínvonalal rendelkeznek és jellemzően nagyvállalatoknál, állami cégeknél helyezkednek el. A körükben a kutatások alapján elsősorban egyéb természetbeni juttatások figyelhetők meg. Az ilyen juttatások során a munkáltatóiktól ajándékot kapnak valamilyen tárgy vagy szolgáltatás tekintetében. (Sik, 2009)

Mégis mekkora mértékű a feketegazdaság Magyarországon? Mekkora mértékű a fizetés a feketén bejelentett munkavállalók esetében? A feketegazdaság mértékének meghatározása rendkívül nehéz, hiszen alapjában véve a be nem jelentett foglalkoztatás, adóelkerülés

büntetendő. Éppen ezért az ebben résztvevő egyének ritkán vallják be maguktól, hogy ilyen illegális cselekményekben vesznek részt. Számos kutatás próbálja azonban felmérni különböző mutatók, vizsgálatok alapján a rejtettgazdaságok mértékét. Elmondható, hogy Magyarországon a rendszerváltás környékén a magyar GDP 20-25% került így megtermelésre. Ez a 2010-es évek második felére jelentősen visszaszorult és 10% körül van. (Habár meg kell jegyezni, hogy az egyes kutatások jelentős eltéréseket hoznak ki eredményül a háttérgazdaság felmérése szempontjából) (Ritzlné & Máténé, 2020) (Vakhal & Vékás, 2021.) A háttérgazdaság tehát továbbra is jelentős és nagyobb mértékű, mint a fejlett Nyugat-Európai országoké, de kedvezőbb helyzetben van hazánk, mint a rendszerváltást követő években és kisebb mértékű a rejtett foglalkoztatás, mint a legtöbb Kelet-Közép-Európai országban. (ECO-VISTA, 2016)

Az egyes képzettségi szintekhez más és más típusú feketefoglalkoztatás társul, ezért nem lehet általánosságban egy típusról beszélni. Továbbá azt sem lehet megállapítani, hogy milyen bérszínvonallal rendelkeznek az olyan személyek, akik „feketén” kapják a fizetésüket. A legjelentősebb szektor, ahol a feketegazdaság jelen van az építőipar és turisztikai szektor. A rejtett gazdaság jelentős átalakulás megy keresztül és jelenleg újból erőre kap a feketén történő foglalkoztatás a COVID-19 járvány okozta gazdasági szituációban. A gazdasági visszaesés következtében az egyéneknek kevésbé lett fontos a bejelentett munka és elsősorban fizetéshez, jövedelemhez kívánnak jutni. (Hegedűs, 2020)

7 ISKOLÁZOTTSÁG ÉS A BÉREKEN TÚLI HASZNOK

Az iskolázottság hasznait eddig elsősorban a számok alapján mutattam be. Ismertettem, hogy fizetésben, elhelyezkedésben miképpen térül meg az, ha az egyén Magyarországon minél többet tölt el az iskolapadban. Az alábbi fejezetben ismertetem, hogy a magasabb iskolai végzettség, hogyan térül meg a társadalom, egészség szempontjából.

7.1 Az iskolázottság és az egészség összefüggései

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében számos egyéb pozitív hatás is megfigyelhető. Az emberi tőkét növelő öt fő tényező között említi az iskolázottságot Theodore Schultz. (Schultz, 1993) Az oktatás externális hasznai közé szokták sorolni, hogy a minél magasabban kvalifikáltak az egyének, annál jobban odafigyelnek az egészségükre és egészségesebb életet élnek, ezáltal kevesebb egészségügyi ellátást igényelnek, így kevesebbet is kell rájuk azért

költeni, hogy egészségesek maradjanak. Jelentős összefüggés figyelhető meg az iskolázottság és a születéskor várható élettartam között. A magasabb iskolai végzettségűeknek magasabb a várható élettartalma. (Polónyi, 2020)

A minél magasabb iskolai végzettséghez nemcsak a magasabb életkor társul, hanem kedvezőbb megbetegedési statisztikákkal is rendelkeznek. Továbbá az alacsonyabb betegségi számok mellett hosszabbak az egészségben eltöltött évek száma is. A magasabban képzettek elsősorban értelmiségi, fehérgalléros állásokat töltenek be, ezáltal a fizikai munka nem károsítja akkora mértékben a testüket, mint az alacsonyabb képzettségi szinttel rendelkezőkét. A magasabban kvalifikált személyek nagyobb valószínűséggel tudatosabbak az egészségükkel kapcsolatban, az egészségüket pozitív irányba befolyásoló döntéseket hoznak és sokkal nagyobb mértékben tisztában vannak a káros, egészségkárosító szokásaikkal. A környezetük nagyobb mértékben támogatja őket megbetegedés, szenvedélybetegség, káros táplálkozás esetén, mint az alacsonyabb képzettségi szinttel rendelkezőket. A biztos szociális háló elősegíti, hogy a gyógyulás nagyobb valószínűséggel menjen végbe. (Kollányi, 2016) Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy olyan egészségkárosító cselekményeknek vannak kitéve, mint például a stressz és a szorongás. (Bálint, 2020) Az iskolázottság javulása meghatározó szerepet játszott abban, hogy a Közép-Kelet-Európai régió országaiban bekövetkezett egy élettartam-javulás. (Murtin F., 2017)

7.2 Az iskolázottság és a bűnözés összefüggései

Az erőszakos bűncselekmények száma 2008 óta javuló statisztikát mutat, de a börtönök mégis teljes kihasználtsággal működnek egészen a mai napig. Amennyiben a bűnözést vizsgáljuk, abban az esetben megkerülhetetlen az iskola szerepét is vizsgálni. Az iskolázottság, iskolai tapasztalatai befolyásolják az egyén bűnelkövetési hajlandóságát. (Hollósvölgyi, 2019) (Murányi, 2020)

Általánosságban elmondható, hogy a bűnözés jóval magasabb az aluliskolázottak körében, mint azok esetében, akik több iskolát végeztek el. Világszerte megfigyelhető a bűnelkövetés és az iskolázottsági szint közötti összefüggés. A bűnelkövetés terén két szélsőséges csoportot szokás elkülöníteni, a fehérgalléros bűnelkövetőket, akik jellemzően felsőfokú képzettséggel rendelkeznek és az alacsonyan kvalifikált bűnelkövetőket. (Bijleveld, 2014) Ahogy a 11. számú ábrán is látszódik jelentős többségben vannak az aluliskolázottak. Továbbá eltérő bűnelkövetési típusok figyelhetők meg az egyes képzettségi szintek vizsgálata során. A

bűnelkövetések során minél magasabb az az egyén iskolai végzettsége, annál nagyobb a valószínűsége, hogy magasabb értékű csalást, fehérgalléros bűnözést követ el. (Hegedűs & Fekete, 2014) (Bodonyi & Fekete, 2016)

	Büntetés-végrehajtó intézetben fogvatartottak száma 2013. dec.	7 évesnél idősebb népesség 2011 (népszámlálás)	Az adott végzett-ségű népesség arányában	Büntetés-végrehajtó intézetben fogvatartottak száma 2017. dec.	7 évesnél idősebb népesség 2016 (mikro-cenzus)	Az adott végzett-ségű népesség arányában
8 osztálynál kevesebb	5 153	1 149 200	0,45%	1 949	1 013 296	0,19%
Általános iskola 8 osztály	8 161	1 789 663	0,46%	11 115	1 654 732	0,67%
Szakmunkásképző és szakiskola	2 491	2 334 707	0,11%	2 408	2 082 478	0,12%
Középiskola	1 545	2 551 276	0,06%	1 444	2 699 261	0,05%
Egyetem, főiskola	470	1 439 616	0,03%	358	1 715 661	0,02%
Összesen	17 820	9 264 462	0,19%	17 274	9 165 428	0,19%

11. Számú ábra: A büntetés-végrehajtó intézetekben fogvatartottak és a népesség iskolázottságának összehasonlítása 2013 és 2017 között

Forrás: Polónyi István (2020): A felsőoktatás politikai gazdaságtana – Magyarország a 21. századi iskolázottsági és innovációs versenyben – 107. o.

7.3 Az iskolázottság és a társadalmi megbecsültség

Vannak olyan szakmák, végzettségek, amik jellemzően társadalmilag magasabbra értékelték a többinél. Ilyenek például a klasszikus társadalom számára hasznos szakmák pl.: orvos, tűzoltó, ápoló... De vannak olyan szakmák is, amelyek az elvégzésük nehézsége okán érdemlik ki a társadalmilag megbecsült státuszt, mint a jogász, építész, mérnök, orvos stb.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők számára a társadalomban egyfajta külön pozíció van, hiszen értelmiségi szerepkört töltenek be. Sokszor részei a gazdasági, politikai, kulturális és közéleti elitnek. A Központi Statisztikai Hivatal által tartott 2016-os mikrocenzuson az állampolgárok az alábbi nyolc foglalkozást jelölték meg, mint a legmagasabb presztízzsel rendelkező foglalkozások:

1. Kórházigazgató
2. Egyetemi rektor
3. Sebész

4. Gyermekorvos
5. Egyetemi oktató
6. Bankelnök
7. Főügyész
8. Bíró (Központi Statisztikai Hivatal, 2018)

A felsorolt 8 foglalkozás mindegyike felsőfokú képzettséget igényel. Jellemzően hosszú tanulás után lehet megszerezni ezeket a szakmákat, mivel jelentős szakképzettséget igényelnek.

A foglalkozásipresztízs-sorrend hátsó felében olyan foglalkozások végeztek, amelyek a társadalom szempontjából deviáns, nem elfogadott viselkedést tartalmaznak. A foglalkozásokhoz nem szükséges szakképzettség és hosszú tanulási folyamat. Ezek a foglalkozások többször törvénytörő cselekménybe is ütközne. A legalacsonyabb presztízzsel rendelkező foglalkozások az alábbiak Magyarországon:

1. Utcai prostituált
2. Utcaseprő
3. Sztriptíztáncos
4. Pornósztár
5. Szórólaposztó
6. Drogkereskedő
7. Luxusprostituált
8. Segédmunkás (Központi Statisztikai Hivatal, 2018)

A nemzetközi mérések is a magyar helyzethez hasonló tendenciákat mutatnak. A legtöbbször olyan foglalkozások kerülnek a leginkább megbecsült szakmák közé, amelyek a társadalom számára hasznos szolgáltatásokat, például oktatást, egészségügyi szolgáltatást, biztonságot nyújtanak. Megfigyelhető ugyanakkor, hogy a magyar és a nemzetközi vizsgálatok között kisebb eltérés figyelhető meg, ugyanis a top 8-ba a nemzetközi mérések során több olyan foglalkozás is bekerül, amely nem igényel felsőfokú végzettséget. Ilyenek például az ápoló, rendőr, közösségi munkás. (Dolton, et al., 2019) Véleményem szerint a magasabb iskolai végzettség mellé általánosságban magasabb társadalmi megbecsültség is társul.

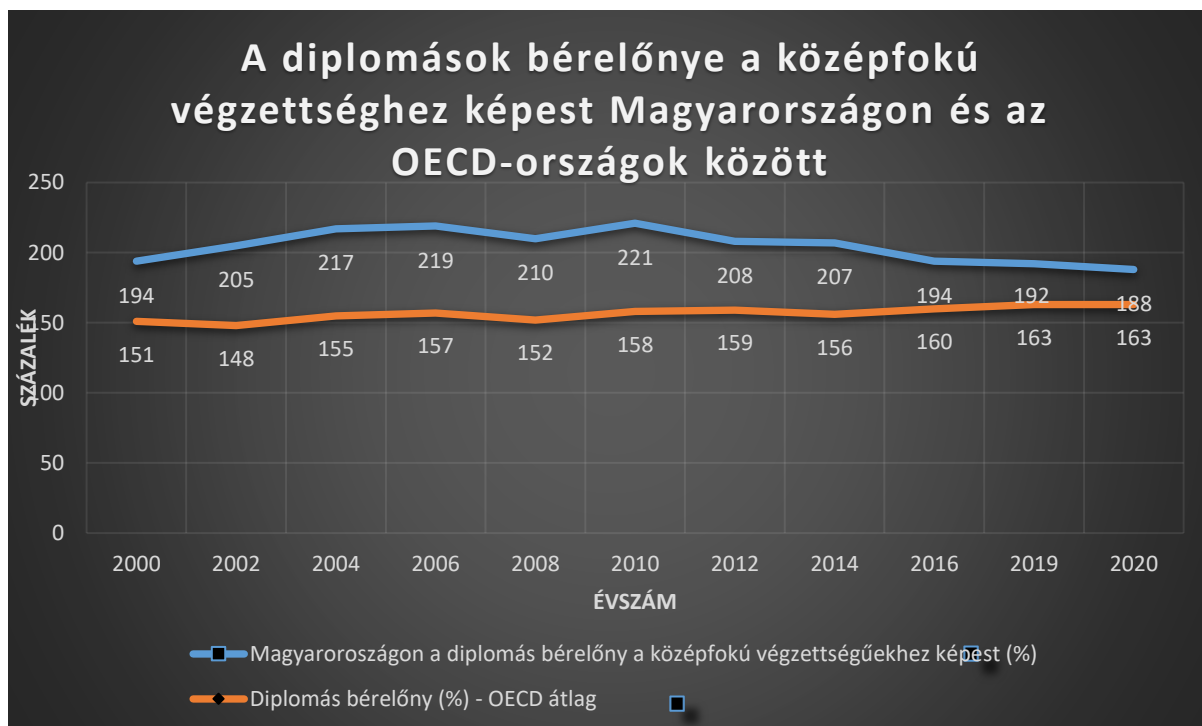
8 ÖSSZEHAISONLÍTÁS – NEMZETKÖZI VIZSGÁLATOK

Az előző fejezetekben vizsgálat alá vettem, hogy milyen gazdasági és gazdaságon túli jellemzői vannak Magyarországon az egyes iskolai végzettségeknek. A következő fejezetben nemzetközi összehasonlítást teszek és megvizsgálom, hogy megfigyelhetőek-e azok a trendek az Európai Unióban, mint Magyarországon. A fejezethez elsősorban az OECD Education at Glance kiadványait használom fel.

8.1 Összehasonlítás – Az oktatás megtérülése

A magyar diplomások aránya a rendszerváltás óta növekedett, köszönhetően a tömegoktatás kiszélesedésének. A diplomások bérelőnye megközelítőleg a kétszerese a középfokú végzettségűekének. A növekvő diplomások száma az adott társadalmon belül a diplomás bérelőny csökkenéséhez járna együtt. (Freeman, 1976) Magyarországon ez az arány az elmúlt években jelentősen nem változott.

A magyar diplomás bérelőny az OECD országok és az Európai Unió országok között is kiemelkedő. 2012-ig az Magyarország helyezése az OECD tagállamok között a diplomás bérelőny tekintetében első helyen volt. 2014-ben Chile vette át a vezető helyet. Magyarország a hatodik helyen helyezkedik el 2021-ben ezen a mérésen. Hazánkat megelőző országok közül Írország Európai Unió tagország. Az OECD felhívja a figyelmet arra, hogy a diplomás bérelőny annál kisebb, minél nagyobb a diplomások aránya az adott ország állampolgárai között. (OECD, 2015)

12. Számú ábra: A diplomások bérelőnye a középfokú végzettséghez képest Magyarországon és az OECD-országok között

Forrás: Saját szerkesztés az OECD https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=EAG_EARNINGS (2022.03.22.) és a KSH https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0057.html (Letöltve: 2022.03.22.) adatai alapján

A szerkesztett ábrát vizsgálva elmondható, hogy a magyar diplomások az OECD és az Európai Unió feletti bérelőnnyel rendelkeznek a középfokú végzettségűekhez képest. Az OECD trendjét megfigyelve látható egy alacsony növekedő trend a bérelőnyt vizsgálva. A 2000-es 151 %-ról 163%-ra nőtt a különbség. Ezzel szemben a magyar diplomások bérelőnye 2010-ig egy emelkedő trendet követően kezdett el mérséklődni. 2020-ban a hazai diplomásoknak a fizetése a középfokú végzettségűek havi bruttó átlagkeresetének 188%-át érte el.

A diplomás bérelőnyt figyelembe véve a hazai felsőoktatás igazán jelentős bérelőnyt biztosít azok számára, akik elvégeznek egy felsőfokú képzést. A diplomás bérének egyéni hasznának figyelembevételénél meg kell vizsgálni, hogy milyen költségekkel rendelkeznek a hallgatók. Az oktatás egyéni költségeit figyelembe véve két költséget vesz figyelembe az OECD. Az egyik, a direkt oktatási költségek a másik pedig a tanulmányok miatt elmaradt kereslet. A magyar felsőoktatást vizsgálva elmondható, hogy a férfiak és a nők között az OECD mérései alapján a költségek a legalacsonyabbak között van. A 38 vizsgált országból a kiadásokat és a bérelőnyöket figyelembe vevő komplex mutató alapján Magyarország a 6. helyen helyezkedik el. (OECD, 2021) Hazánk előtt végző országok az alábbiak voltak: 1. hely Egyesült Államok,

2. hely Chile (sokáig hazánk előtt ők voltak az első helyen), 3. hely Írország 4. hely Svájc 5. hely Lengyelország. A megtérülési és kiadási szempontokat figyelembe véve elmondható, hogy Magyarországon kifejezetten előnyös továbbtanulni, hiszen az Európai Unió és világviszonylatban is az egyik leginkább megtérülő a felsőoktatásban való részvétel. (OECD, 2021)

A hazai felsőoktatásban tanulóakra tehát jellemző, hogy diplomásként jelentős bérelőnyre tudnak majd szert tenni a középfokú végzetekkel szemben, továbbá a jelentős mértékű állami támogatásoknak köszönhetően Európai Unió-s és világviszonylati szinten viszonylag alacsony felsőoktatási költségek terhelik őket. Ezek az okok miatt lehet 2021-ben OECD által megállapított 6. legnagyobb megtérülési rátája a hazai felsőoktatásnak. (Nagy, 2016)

9 KIUGRÓ ÉRTÉKEK

Ebben a fejezetben azt veszem vizsgálat alá, hogy mik azok az átlagtól, korábban bemutatott trendektől eltérő értékek, szakmák, amelyeket fel lehet fedezni a magyar munkaerőpiacon.

9.1 Hiányszakmák szerepe a munkaerőpiacon

Általános vélekedés, hogy az elmúlt években szakemberhiány alakult ki a magyar munkaerőpiacon. A képzett munkavállalók hiánya számos gazdasági problémát okoz. Több olyan hatást, piaci tényezőt is meg lehet állapítani, ami növeli az egyes hiányszakmákban belül a betöltetlen álláshelyek számát. Ilyen például a külföldön történő munkavállalás, hiszen jellemzően ugyanazok a hiányszakmák a környező országokban, Európai Unióban, mint Magyarországon és a külföldi euróban lévő fizetés kedvezőbb a munkavállalók számára, mint a magyar bérszínvonal. (Európai Bizottság, 2015) A hiányszakmákat mértékét jelentősen befolyásolja az, hogy milyen régiót, járást vizsgálunk Magyarországon. Ahogy a kutatásom korábbi részeiben is említettem földrajzi alapon eltérő mintákat, úgy a hiányszakmák esetében is megfigyelhető, hogy más és más régiókban eltérő típusú álláshelyekből van több.

Hazánkban évek óta a legjelentősebb hiányszakmák között vannak az alábbi szakmák:

- szakmunkások
- sofőrök, nemzetközi fuvarozók
- mérnökök

- vendéglátóipari szakember
- orvosok
- üzemi és gyári gépkezelők
- raktározási szakemberek
- informatikusok, programozó informatikusok (Költségvetési Tanács, 2017) ²⁴
-

A felsorolás nem teljes, de a vizsgálatom alapján elmondható, hogy ezek azok a szakmák, amelyek az elmúlt 10 évben meghatározó hiányszakmák. A felsorolásból látszik, hogy a gazdaság minden területét érintik a hiányszakmák. A fentebb említett hiányszakmákra közös jellemző, hogy mindegyik állásnak magasabb az átlagkeresete, mint az iskolai végzettségéhez társuló átlagos havi bruttó bér. Továbbá elmondható az is, hogy a legtöbb hiányszakma elsősorban a tapasztalatok és a szakértelem hiánya miatt alakult ki. A diplomás hiányszakmák közül látható, hogy mind a három fentebb nevezett képzettség magas szintű tanulmányokat kíván meg a hallgatótól.

Azok az állások, amelyhez középszintű végzettség szükséges, mint például az egyes gépkezelő szakmák is többéves tapasztalatot kívánnak meg az egyéntől, hogy magabiztosan tudja üzemeltetni az adott gépet, vagy megfelelő minőségben végezze el az adott szakmunkát például a hidegburkolást. A középszintű képzésben egyre nagyobb mértékben jelennek meg a vállalkozások, cégek, hogy biztosítsák számukra a jövő munkaerejét és ezzel vegyék elejét a szakemberhiánynak. Magyarországon folyamatosan bővül a duális képzést kínáló intézmények száma. A vállalatok részvétele a középszintű oktatásban megelőzheti azt, hogy további hiányszakmák alakuljanak ki a magyar munkaerőpiacon. (Kis, 2016) (OECD, 2015)

Egy klasszikus, évek óta hiányszakmaként kezelt állás, mint az építőipari foglalkozású alkalmazott a Központi Statisztikai Hivatal 2021-es adatai alapján havonta átlagosan bruttó 378 174 Ft-ot vitt haza. Ez az érték meghaladja a középfokú (370 167 Ft) és alacsony fokú végzettséggel (249 000 Ft) rendelkezők átlagfizetését is. Továbbá meg kell jegyezni, hogy az építőiparban a foglalkoztatottak körében nagymértékű a feketefoglalkoztatás, ezért feltételezhető, hogy a valós hazavitt jövedelem ennél nagyobb mértékű. (Sztányi, 2016)

²⁴ Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ures-allashelyek/index.html> (Letöltve: 2022.03.21.)

10 ÖSSZEGZÉS

A kutatásom során négy szempont alapján vizsgáltam, hogy milyen előnyök figyelhetők meg a magasabb iskolai végzettségi szinteknél. Ezek az alábbiak voltak:

- Átlagkereset alakulása
- Elhelyezkedési idő a munkaerőpiacon
- Munkanélküliségi ráta alakulása az egyes képzettségi szinteknél
- Milyen egyéb iskolázottsághoz kapcsolódó béren túli előnyök köthetők

Az átlagkereset vizsgálata során kijelenthető, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkező munkavállalók jelentős bérelőnnyel rendelkeznek azokkal szemben, akik középfok vagy alacsonyfokú végzettséggel vállalnak munkát. Magyarországon csak a diplomás átlagkeresetek érik el és haladják meg az átlagos havi bruttó fizetést, ezt a 5. számú ábrámon szemléltettem a dolgozatomban. Jelentős ugrás figyelhető meg a középfokú végzettek és a felsőfokú végzettek átlagos bruttó havi keresete között. Jelentősen meghaladja a különbség mértéke az OECD tagállamoknál megfigyelhető átlagot. 2014-ig Magyarország vezette a diplomás és nem diplomás bérek közötti különbségek mértékét. Az elmúlt években enyhe mérséklődés volt megfigyelhető középfokú és felsőfokú végzettek bruttó havi átlagkeresete között és Magyarország a hatodik helyre mérséklődött a felmérésekben.

Az elhelyezkedési idő alakulása is kedvezőbb a magasabb iskolázottságúak terén. Magyarországon az átlagos elhelyezkedési idő a COVID-19 járvány ellenére is kedvező, a munkavállalók többsége 1-3 hónap alatt el tud helyezkedni a munkaerőpiacon. Ugyanakkor a felsőfokú végzettek a kutatások alapján nagyobb arányban képesek rövidebb idő alatt elhelyezkedni, továbbá fontos szempont, hogy a hallgatók sokszor már az egyetemi tanulmányaik alatt elhelyezkednek gyakornoki helyeken vagy részmunkaidőben.

Elmondható, hogy a felsőfokú végzettek kedvezőbb munkanélküliségi rátával rendelkeznek, mint az alacsonyabban iskolázott társadalmi rétegek. A kevésbé kvalifikáltabbak munkanélküliségi rátája meghaladja az országos átlagét. Továbbá a foglalkoztatásuk sokszor részmunkaidőben történik, vagy a feketegazdaságban vesznek részt azáltal, hogy nincsenek bejelentve, ezáltal munkáltatójuk nem fizeti meg az államnak a béreket terhelő járulékokat. Elmondható továbbá, hogy Magyarországon meghatározó területi egyenlőtlenségek figyelhetők meg a munkavállalási lehetőségek kapcsán. Jellemzően a nagyvárosokban van lehetőség a diplomásoknak szakképzettségüknek megfelelően elhelyezkedni. Magyarország keleti, észak-keleti részén pedig magasabb a munkanélküliségi ráta, mint az ország többi részén.

A béreken és az egyéb munkaerőpiaci jellemzőkön túl a dolgozatomban kitértem az egyéb pozitív megtérülésükre is. A minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy nem vesz részt bűncselekményben. A diplomások körében a kriminalitás eltérő, mint az alapfokú vagy középfokú végzetteké. Jellemzően magas értékű, gazdasági bűncselekményeket követnek el, míg ezzel szemben az alacsonyan kvalifikáltak inkább a kisebb értékű bűncselekményeket, lopásokat követik el. A kriminalitáson túl jobb egészség jellemzi a diplomásokat, mint a többi társadalmi osztályt. Ez elsősorban a tudatosabb életmódjuknak köszönhető, illetve a kedvezőbb szociális, családi háttérnek. A társadalmi megbecsültség terén több olyan foglalkozás található, amelyek csak diplomával sokévi tanulással válik betölthetővé. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a középfokú végzettek is betölthetnek több magas társadalmi presztízsű foglalkozást, ilyen például az ápoló, tűzoltó szakmák.

A hazai diplomások helyzete nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő. Az OECD 2021-es Education at Glance jelentésében megállapította, hogy a 6. leginkább megtérülő Magyarországon továbbtanulni az OECD-tagállamok közül. Az alacsony oktatási költségekhez magas várható bérszínvonal társul. Ugyanakkor Magyarországon a társadalmi csoportok közötti átjárás nehéz. A PISA felmérések elemzései bemutatják, hogy hazánkban az oktatás elsősorban konzerválja a társadalmi viszonyokat, nem pedig segítik a társadalmi mobilitást. Tehát jellemző, hogy diplomás szülőknek ugyanúgy diplomás gyermekük lesz, míg a középfokú végzettek gyermeke is jellemzően középfokú végzett lesz.

Magyarországon a hiányszakmák a munkaerőpiacon megegyeznek az Európai Unióban tapasztalható munkaerőhiánnyal. Az egyes középfokú szakképzettek fizetése a hiányszakmákban elérheti vagy akár meg is haladhatja a magasan iskolázottak bérét. Azonban a hiányszakmákat Magyarországon erősen érinti a külföldi munkavállalás, mivel sokszor a magyarországi bérüknek a két-háromszorosát képesek megkeresni.

A hazai kutatások elsősorban a felsőfokú végzettek munkaerőpiaci elhelyezkedését vizsgálják és a friss diplomás pályakezdő fiatalokra fókuszálnak. Hazánkban évek óta működik a Diplomás Pályakövetési Rendszer, amely megbízható, hasznos, releváns adatokkal szolgál a frissdiplomások munkavállalási szokásairól. Azonban az alacsonyabb iskolai szinteken nem figyelhető meg ilyen átfogó rendszer, amely adatokat szolgáltat a munkaerőpiaci kilátásaikról. A jövőben a Diplomás Pályakövetési Rendszerhez hasonló középfokú oktatási intézményeket érintő rendszer kialakítása segíteni a diákoknak, oktatóknak és a kutatóknak vizsgálni a lehetséges jövőbeli kilátásokat az egyes szakmákban.

Összegzésképpen elmondható, hogy a négy vizsgált szempont alapján és a nemzetközi összehasonlítást figyelembe véve, Magyarországon kifejezetten előnyös felsőfokú végzettséget szerezni. A várhatóan az egyén kedvezőbb havi bruttó átlagkeresettel fog rendelkezni, könnyebben talál munkát, ahol megbízható és hosszú távú foglalkoztatásra számíthat. Ugyanakkor a felsőfokoktatásba való jelentkezéskor a mérlegelés kifejezetten fontos, mivel nagyfokú eltérés figyelhető meg, az egyes egyetemi szakok jövőbeli várható fizetésénél.

11 FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK:

2021. évi IX törvény a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról
<https://njt.hu/jogszabaly/2021-9-00-00> (Letöltve: 2022.03.22.)

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről <https://njt.hu/jogszabaly/2011-190-00-00>
(letöltve: 2022.03.21.)

2011. évi CCIV törvény a nemzeti felsőoktatásról <https://njt.hu/jogszabaly/2011-204-00-00>
(Letöltve: 2022.03.22.)

423/2012. (XII. 29.) Kormány rendelet a felsőoktatási felvételi eljárásról
<https://njt.hu/jogszabaly/2012-423-20-22> (Letöltve: 2022.04.05.)

Hatályon kívül: 2005. évi CXXXIX. törvény <https://njt.hu/jogszabaly/2005-139-00-00>
Letöltve: 2022.03.22.)

12 ÁBRAJEGYZÉK

1. Számú ábra:

A módszertan során használt képzési szintek csoportosítása

Forrás: Saját szerkesztés a European Commission: Eurydice összeállításai alapján

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/hungary/organisation-education-system-and-its-structure_hu (letöltve: 2022.02.20.)

2. számú ábra:

A foglalkoztatottak képzettségi szintek szerinti megoszlása ezer főben, 2020. IV. negyedévében

Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_mef018.html (Letöltve: 2022.03.01.)

3. Számú ábra

A 20-24 éves korosztály és a felsőoktatásban résztvevők számának változása 2012-2019

Forrás: Vida Cecília (2021): Felsőoktatás a változások tükrében – verseny, minőség, teljesítmény, 10. o.

4. Számú ábra:

1 főre jutó havi bruttó átlagkereset alakulása Magyarországon 2009-2021 között

Forrás: Saját szerkesztés a https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0001.html adatai alapján (Letöltve 2022. 03. 21.)

5. számú ábra:

A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2020 (Ft)

Forrás: Saját szerkesztés a https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0057.html adatai alapján (Letöltve:2022.03.15.)

6. számú ábra:

Üres álláshelyek száma Magyarországon 2020. I. negyedévében

Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ures-allashelyek/index.html> Letöltve: (2022.03.14.)

7. Számú ábra:

Munkanélküliségi ráta alakulása a 15-74 éves népességben Magyarországon (%)

Forrás: Saját szerkesztés a https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0001.html adatai alapján (Letöltve: 2022. 03. 21.)

8. Számú ábra:

A foglalkoztatottak és munkanélküliek aránya régiók szerint, 2021. III. negyedév

Forrás: https://www.parlament.hu/documents/10181/39233533/Infotablo_2021_43_+munkaeropiac_2021_4.pdf/edd1457f-5577-f9a7-417a-0814b1cbef78?t=1638523610439 (Letöltve: 2022.03.14.)

9. Számú ábra:

Munkanélküliségi ráta hazánkban és a régióban, 2021. szeptember (százalék)

Forrás: https://www.parlament.hu/documents/10181/39233533/Infotablo_2021_43_+munkaeropiac_2021_4.pdf/edd1457f-5577-f9a7-417a-0814b1cbef78?t=1638523610439 (Letöltve: 2022.03.14.)

10. Számú ábra:

Munkanélküliségi ráta alakulása befejezett legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2021 (%)

Forrás: Saját szerkesztés https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0034.html (letöltve: 2022.03.01.)

11. Számú ábra:

A büntetés-végrehajtó intézetekben fogvatartottak és a népesség iskolázottságának összehasonlítása 2013 és 2017 között

Forrás: Polónyi István (2020): A felsőoktatás politikai gazdaságtana – Magyarország a 21. századi iskolázottsági és innovációs versenyben – 107. o.

12. Számú ábra:

A diplomások bérelőnye a középfokú végzettséghez képest Magyarországon és az OECD-országok között

Forrás: Saját szerkesztés az OECD https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=EAG_EARNINGS (2022.03.22.) és a KSH https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0057.html (Letöltve: 2022.03.22.) adatai alapján

13 IRODALOMJEGYZÉK

- Bak, D. & Szabó, L. T., 2016. Munkaerőpiac. *MNB - Oktatási füzetek*, 6.. kötet, pp. 7-36. o..
- Bakó, T., Czethoffer, É., Kónya, I. & Köllő, J., 2019. *Munkaerőpiaci tendenciák, különöse az elvándorlás, a munkaerőhiány hatása a gazdaságra, államháztartásra*. Budapest: Közgazdaság- és Regionális Tudományi Központ.
- Bakó, T. & Lakatos, J., 2021. *Magyarországi munkaerőpiac 2019-2020*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Bálint, L., 2020. A javuló iskolázottság hatása az élettartamokra Magyarországon. *Demográfia*, 63. kötet, pp. 73-112.
- Balog, Á., 2014. Adóelkerülés és rejtett gazdaság Magyarországon. *Köz-Gazdaságtan - Különszám az adópolitikáról*, 4. kötet, pp. 15-30..
- Bijleveld, K., 2014. Criminal behaviour from School to Workplace. In: *The relationship between school performance, delinquency and early school leavong*. New York: Education and Crime, pp. 40-49..
- Bodnár, k. & Szabó, L. T., 2014. *A kivándorlás hatása a hazai munkaerőpiacra*. Budapest: Magyar Nemzeti Bank.
- Bodonyi, E. & Fekete, M., 2016. Korai iskolaelhagyás - kriminalitás - megoldási lehetőségek az oktatás szemszögéből. *DIDAKTICKÉ KOLOKVIUM*, pp. 22-32..
- Bördös, K. & Petróczi, A., 2019. *A tars munkanélküliek, valamint az 50 év feletti és a fiatal álláskereső munkaeerőpiaci integrációjának lehetőségei*. Budapest: HÉTFA Kutatóintézet.
- Dolton, P., Marcenaro, O., De Vries, R. & She, P.-W., 2019. *Global Teacher Status Index - 2018*. Brighton: University of Sussex, National Institute of Economic and Social Research.
- ECO-VISTA, 2016. *Növekedési képességünk és a rejtett gazdaság*. Budapest: ECO-VISTA Kft. .
- Eurofound, 2021. *Tackling labour shortages in EU member States*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Európai Bizottság, 2015. *A hazai munkaerőhiány és a harmadik országokból érkező migráns munkavállalók iránti uniós szükséglet meghatározása*. Magyarország: Európai Unió Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap.
- European Comission, 2020. Az egyenlőtlenségek kezelése. *Európai Szemeszter*, pp. 1-11..

- European Commission, 2020. *The Structure of the European Education Systems 2019/2020*. Luxembourg: Publications Office of .
- Fazekas , K., Kónya, I. & Krekó, J., 2021. *Munkaerőpiaci Tükör 2020*. Budapest: Közgazdaság és Regionális Tudományi Kutatóközpont.
- Fényes, H. & Mohácsi , M., 2019. *Munkaerőpiac és emberi tőke*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Fenyő, G., 2014. Tanügyigazgatás vagy osztályterem - Közoktatási helyzetkép 2014. január. *Új Pedagógiai Szemle*, 2. kötet, pp. 89-98. o..
- Forgács, A., 2009.. *ISCED - Az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszere*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.
- Freeman, R. B., 1976. *The Overeducated American*. New York: Academic Press.
- GKI Gazdaságkutató Zrt., 2020. *Létminimum és társadalmi minimum 2020-ban Magyarországon*. Budapest: GKI Zrt. .
- Hajdu , T. és mtsai., 2015. *Az érettségi védelmében*. Budapest: MTA, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaságtudományi Intézet.
- Hajdu, M. és mtsai., 2015. *Adatok a felsőoktatásról és a diplomások foglalkoztatásáról - Tények & Összefüggések*. Budapest: MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet.
- Halász, G., 2001. *Az oktatási rendszer*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
- Hegedűs, J. & Fekete, M., 2014. *Korai Iskolaelhagyás és a kriminalitás kapcsolata, kezelésének lehetőségei*. Budapest: QALL Projekt.
- Hegedűs, M., 2020. Rejtett gazdaság és a COVID-19 járvány összefüggései. *Economica*, 9.. kötet, pp. 1-10. o..
- Hollósvölgyi, M., 2019. Szocializáció és deviancia az erőszakos bűncselekményt elkövetettek iskolai életútjának vizsgálata egy vidéki fegyház börtönben. *ACTA Universitatis, Sectio Paedagogica*, pp. 135-142.
- Innovációs és Technológiai Minisztérium, 2019. *Szakképzés 4.0 - A Szakképzés és Felnőttképzés megújításának középtávú szakmapolitikai stratégiája, a szakképzési rendszer válasza a negyedik ipari forradalomra*. Budapest: Innovációs és Technológiai Minisztérium.
- Janák, K. & Hagymásy, T., 2020. A közoktatás jellemzői Magyarországon. *Statisztikai Szemle*, 98. kötet, pp. 599-618. o..
- Kis, V., 2016. *Work, train, win: work-based learning design and management for productivity gains*. Párizs: OECD.
- Kollányi, Z. K., 2016. *Az egészségi állapot társadalmi és gazdasági összefüggésrendszere*. Budapest: ELTE TÁTK Szociológiai Doktori Iskola.

- Koltai , L., 2017. *A közfoglalkoztatás hatása a helyi gazdaságra, helyi társadalomra*. Budapest: HÉTFA Kutatóintézet.
- Koós , B., 2020. A koronavírus-járvány társadalmi-területi aspektusai Magyarországon. *Tér és Társadalom*, pp. 171-177. o..
- Kóti, T., 2020. A munkanélküliség és a közfoglalkoztatás területi különbségei, összefüggései. *Területi Statisztika*, 60. kötet, pp. 518-544.
- Kóti, T., 2020. A munkanélküliség és a közfoglalkoztatás területi különbségei, összefüggései Magyarországon. *Területi Statisztika*, 5. kötet, pp. 517-547.
- Kovács, M., 2017. *Mikrocenzus 2016*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Köllő, J., 2017. Szakmunkásképzés. In: *Munkaerő-piaci tükrök 2016..* Budapest: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet, pp. 132-140..
- Költségvetési Tanács, 2017. *Magyarországi hiányszakmák és a gazdasági növekedés*. Budapest: Eco-Vista Kft..
- Központi Statisztikai Hivatal, 2014. *Útmutató a munkaügyi-statisztikai adatszolgáltatáshoz*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal, 2016.. *Központi Statisztikai Hivatal - Módszertan foglalkoztatottság, munkanélküliség.* [Online]
Available at: <https://www.ksh.hu/docs/hun/modszgyors/fogmodsz1607.html>
[Hozzáférés dátuma: 01. 04. 2022.].
- Központi Statisztikai Hivatal, 2018. *Mikrocenzus 2016 - A foglalkozások presztízse*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal, 2020. *KSH.* [Online]
Available at: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/2020/index.html>
[Hozzáférés dátuma: 21. 02. 2022.].
- Lackó, M., Semjén , A., Fazekas, M. & Tóth , I. J., 2009. *Rejtett gazdaság, rejtett foglalkoztatottság - kutatási eredmények és kormányzati politika a nemzetközi és hazai irodalom tükrében*. Budapest: MTA KTI.
- Liskó, I., 2008. Szakképzés és lemorzsolódás. In: K. J. V. J. Fazekas Károly, szerk. *Zöld könyv a magyar közoktatás megújulásáért*. Budapest: ECOSTAT, pp. 95-119..
- Michalkó , G. & Rátz, T., 2013. Rejtett dimenziók a Kárpát-medence turizmusában. In: F. Sándor, szerk. *Kárpát-medence: természet, társadalom, gazdaság*. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet, pp. 463-476.

- MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet, 2019. *A szakképzett pályakezdekők munkaerőpiaci pályájának követése - 2019*. Budapest: MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet.
- Mozsár , F., Kürtösi , Z. & Halmosi, P., 2015. *Közgazdasági alapok*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- Murányi, E., 2020. Hogyan hatott az iskolázottság az egészségre a fejlett országokban 1995 és 2015 között?. *Egészségfejlesztés Folyóirat*, pp. 53-78.
- Murtin F., M. J. D. J., 2017. Inequalities in longevity by education in OECD countries: Insights from new OECD estimates. *OECD Statistics*, 2. kötet.
- Nagy, J., 2018. *Foglalkoztatáspolitikai*. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem.
- Nagy, K., 2016. Az oktatás gazdasági értékei. *Opus et Educatio*, 3. kötet, pp. 312-322.
- Nagy, P. T., 2017. Az iskolázottsági egyenlőtlenségek és a 18 év alatti népesség a 2011-2016-os időszakban. *Educatio*, pp. 540-556.
- Németh, V., 2021. *25 v alatti fiatalok munkaerőpiaci helyzete*. Budapest: OECONOMUS Gazdaságkutató Alapítvány.
- OECD, 2015. *Education at a Glance: OECD Indicators*. Budapest: OECD.
- OECD, 2015. *Education at Glance 2015*. Paris: OECD.
- OECD, 2015. *Focus on vocational education training (VET) programmes*. Párizs: OECD.
- OECD, 2021. *Education at Glance 2021*. Paris: OECD.
- Petrovics, Z., 2020. Munkajog. In: G. Kiss, szerk. *A munkabér fogalma*. Budapest: Dialóg Campus, pp. 237-257. o..
- Polónyi , I., 2020. *A felsőoktatás politikai gazdaságtana*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Polónyi , I. & Tímár, J., 2005. Gondolatok az oktatáspolitikáról. *Educatio*, 9. kötet, pp. 1-25. o..
- Polónyi, I., 2013. *Az aranykor vége - bezárnak-e a papírgyárak?*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Ritter, K., 2020. *Vidéki foglalkoztatás, min a vidék gazdasági biztonságának alapja*. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem, Közigazgatási Továbbképzési Intézet.
- Ritzlné, K. I. & Máténé, B. K., 2020. A gazdasági és a szabályozási környezet változásának hatása az áfaelkerülés 2006 és 2016. *Statisztikai szemle*, 98. kötet, pp. 107-132. o..
- Samuelson, P. & Nordhaus, W., 2016. *Közgazdaságtan*. első szerk. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Sáska, G., 2021. . Az egyenlőség és az elkülönülés oktatáspolitikájának két korszaka Magyarországon. *Educatio*, pp. 479-495.
- Schultz, T., 1993. The Economic Importance of Human Capital in Modernization. *Education Economics*, 1(1), pp. 13-19..

- Semjén , A. & Tóth , I., 2006. *Rejtett gazdaság és adózási magatartás. A magyar közepes és nagy cégek adózási magatartásának változása*. Budapest: MTA KTI.
- Sik, E., 2009. *Rejtőzködő gazdaság*, Budapest: TÁRKI.
- Svraka, A., Szabó , I. & Hudecz , V., 2014. Foglalkoztatásösztönző adókedvezmények a magyar munkaerőpiacon. *FÓKUSZ - A gazdasági jogalkozás hatása a reálfolyamatokra*, pp. 401-417..
- Századvég, 2016. *A tartósan közfoglalkoztatásban maradók jellemzőinek feltárása*. Budapest: Századvég Politikai Iskola Alapítvány.
- Szellő, J., 2020. Pandémia és a globális munkaerőpiac. *Új munkaügyi szemle*, 4. kötet, pp. 17-22.
- Sztányi , R., 2016. Szakemberhiány vizsgálata és feltételezett okai az építőiparban. *International Journal of Engineering and Management Sciences*, pp. 1-9. o..
- Vakhal, P. & Vékás, P., 2021.. Az árnyékgazdaság okai Kelet-Közép-Európában. *Statisztikai Szemle*, 99.. kötet, pp. 115-141. o..
- Vida, C., 2021. *Felsőoktatás a változások tükrében - verseny, minőség, teljesítmény*. Budapest: Állami Számvevőszék.
- Zachár, L., 2020. Munkaerőpiaci aktivitás és iskolai végzettség. *Opus et Educatio*, pp. 174-196..